

Dr. Milan Hodža:

O nynější politice agrární strany

Pan ministr zemědělství, dr. Milan Hodža, odpověděl nám na několik otázek, jež jsme mu položili. Uveřejňujeme otázky i odpovědi.

1. *Všichni demokraté s radostí pozorovali rozhodnost, s níž se agrární strana postavila za demokratický režim v tomto státě. Všichni demokraté, kteří si uvědomují, že demokracie politická stála by vratce, kdyby nebyla podložena demokracií hospodářskou, sledují s nemenším potěšením nynější hospodářský kurs agrární strany, jež jste Vy sám, pane ministře, nazval „novou hospodářskou politikou“. Které vlastnosti agrární strany uzpůsobují ji hráti tuto roli? A mělo poznání, plynoucí z hospodářské krise, podstatný vliv na tuto orientaci agrární strany, kterou, dovolíte-li, pokládáme za novou, nebo aspoň za projevující se v nebývalé síle a určitosti?*

Agrarism evropský a především československý překonává své vývojové fáze rychleji než je mohl překonávat liberalismus anebo marxismus. Původně byl agrarism hospodářským hnutím své společenské elity. To byli junkeři. Také v starém Rakousku byli německými vůdci agrarismu velkostatkáři. Jim nešlo o hospodářskou reformu, neboť se klidně mohli spokojit slušným kompromisem s velkým kapitálem. Nynější agrarism již není pouhým hnutím zájmovým podle předválečných vzorů. To už je agrární demokracie. Již před válkou octl se československý sedlák v hospodářském, sociálním a také národním rozporu s velkostatkem, stavěl se proti němu a přesunoval se na demokratickou linii zemědělského hnutí dánského, švýcarského, bulharského. Měl ještě liberální tradici, vždyť býval součástíku onoho liberalismu, který rušil poddanství a feudální politické řády. Světová válka znamenala pak — aspoň ve střední Evropě — revoluci také pro zemědělce. Pozemková reforma vyoperovala zemědělskému celku překrvený orgán, a co po této operaci zbylo, nemohlo býti nic jiného než demokracie. Je pochopitelné, že duchovní nová orientace nepřizpůsobila se vždy závratnému tempu onoho sociálního a politického převratu, který šmahem zdrtil mnohastoletou ortodoxně-konservativní strukturu zemědělství, ovládanou velkostatkáři v celé střední a východní Evropě. Přes tento atavism dovedlo zemědělské hnutí brzy po převratu navázat na svou dávnou, v podstatě demokratickou tradici. Nyní, v popřevratovém politickém vývoji, je zajímavé a také důležité zkoumat, v jakých formách se tento demokratism projevoval. V Jugoslavii, Bulharsku a ve státech baltických, tedy v zemích s primitivní industrialisací, znamenal demokratism selské stavovství. V Československu, tedy v zemi dovršené hospodářské a společenské struktury a v její široké demokracii, musel agrarism ještě mno-

hem patrněji než před válkou překročiti společenské meze selství a rozrostl se na hnutí všech demokratických složek zemědělské práce. Jistě, že k tomuto rozšíření a prohloubení zemědělského demokratismu přispěla složka slovenská, jež ve svém předválečném boji proti šlechtě měla výhradně demokratickou tradici.

Jistě se československý agrarism propracovával ke svému nynějším politickým a hospodářským ideologiím s větší dávkou empirie než jakékoli jiné velké hnutí. Přes to, anebo snad právě proto, mohl ve svém společenském složení zjišťovat svůj sociologický původ. Marxismus předvídal přímočarou dělbou společnosti na dva velké tábory, na velkou buržoasii, soustřeďující kapitál a výrobní prostředky v čím dále tím méně rukou, a pak na proletariát, rostoucí čím dále svým množstvím i svou vahou. Společenský vývoj nevedl k tomuto katastrofálnímu dělení lidstva. Mezi Marxovými oběma krajnostmi setrval a vzrostl sociální střed. V oblasti tohoto středu je celá bohatá pestrost různých složek, ale i svým počtem i přírodními i kulturními podmínkami svého sociálního svérázu má v něm zemědělec ohromnou převahu. Zemědělec není ani buržoasií ani proletariátem, není ani pouhým zaměstnavatelem ani zaměstnancem, neboť ve své většině spojuje tyto dvě charakteristické črty v jedné osobě anebo aspoň v jedné rodině. Není-li však zemědělec ani buržoou ani proletářem, nemůže býti ani liberálem ani socialistou. Socialistou proto ne, že trvale zůstává jeho životní základnou soukromé vlastnictví a individualism práce. Liberálem proto ne, že neomezovanému individualismu staví jeho hospodářský zájem pevné meze. Odmítá-li zemědělec socialisaci půdy, stejně odmítá nekontrolovaný individualistický kapitalism s jeho volnou soutěží a s jeho t. zv. volnou hrou hospodářských sil. Nemyslíme-li na moskevský komunism, nehrozí zemědělci ze snah o socialisaci půdy a jejich plodin žádná nebezpečí. Zbývá tedy odpuřce, křechovitě lpící na neusměrněné volnosti obchodu, pod jejíž vlajkou zmocnil se finanční kapitál trhu všech zemědělských výrobků bez ohledu na jejich hodnotu, bez ohledu na existenční podmínky výroby, bez ohledu na sociální důsledky cenových derut, tedy bez ohledu na ochuzení — řekněme třeba zproletarizování — zemědělských výrobců, s jediným zřetelem na individuální zisk majitelů peněz. A to není pouze ochuzení hmotné. Býti bezmocnou obětí obilní anebo jakékoliv jiné spekulace, toť ponížení, toť mravní degradace, toť, podle pocitu zemědělce, jakési novodobé poddanství. Jaká pak demokracie — musel uvažovat zemědělec, vládne-li — přes všechny demokratické řády politické — nad výsledkem mé práce někdo jiný, jenž jest silnějším jedincem než já, než my, než nás mnoho? Stát zasahuje podle svých finančních možností pomocnou rukou do průmyslu i do osudu jeho dělnictva, tedy i na ochranu slabších. Jaká pak demokracie, jaká pak společenská rovnocennost, nedovede-li nebo nechce-li zasáhnout také ve prospěch onoho slabšího, jenž jest zemědělcem, ač právě tento

zásah nepředpokládá pro státní finance ani zdaleka tak tíživých obětí, jako pomoc složce průmyslové. Budiž tedy demokracie nejen politická, ale také hospodářská. Proto nová hospodářská politika, proto především změna mocenských posic. Ať nediktuje ceny obilí cizí bursa, ani spekulace volného obchodu, ať je vůbec nediktuje finanční kapitál. Ať je usměrňuje demokratický stát, který svou daňovou a sociální politikou a také v předpokladech určité životní míry sám přispěl k podstatnému zvýšení výrobních nákladů. Jde tudíž o přesun důchodů. Na čí účet? Na účet spotřebitelů? To nemusí být. Jde o přesun důchodů z nepřiměřených zisků. Nepřiměřených proto, že jejich výše není v žádném poměru k vykonané práci, ať již práci rukou nebo práci mozku. To je význam hesla, že peníz nemá být cílem sám sobě, nýbrž že kapitál má být nejen podle teorie, ale také v praxi výrobním prostředkem a že má tudíž být usměrněn se zřetelem na zájmy výrobní a sociální. Zkušenosti s obilním monopolem dokazují, že usměrnění kapitálu — zatím na trhu obilním — není žádnou utopií.

Nebudeme si zapírat, že zemědělec čekal na zásah demokratického státu s trapnou netrpělivostí. Dokud demokracie nezačala upravovat trhy, možná že tu i tam ztrácel víru v demokracii, upíraje své zraky na sousední diktatury, kde se méně uvažovalo a více usměrňovalo. To neznamená, že by zemědělec byl snil o diktatuře. Rozum ho nutil k úvaze, že by v Československu diktátorem byl pravděpodobně někdo jiný než agrárník a že je stále ještě nadějnější mít v republikánské demokracii ministerského předsedu než diktátora, o němž se neví, co a jak. Ale lidstvu nevládne pouze rozum. Rozhodujícím vůdcem lidu jest nedůvěra. Anebo pak důvěra. Přispěl-li obilní monopol k živelnému projevu důvěry zemědělcovy v demokracii, tedy zaplat' pánbůh za monopol.

Tedy: nová hospodářská politika, toť pilíř demokracie. Že hospodářská krize má na orientaci k nové hospodářské politice svůj podíl, jest nesporno. Kdybychom na potírání zemědělské krize v Československu byli vystačili cly z roku 1926, byl by býval přechod k nové hospodářské politice mnohem pozvolnější. Avšak jednou musel rozpor mezi liberalistickým kapitalismem a zemědělcem propuknouti. Liberalism dovršil svůj nádherný dějinný úkol. Všechno plyne, všechno stárne. Liberalismu je přes 150 let. Naší moderní demokracii 16. Nemohou děti moderní doby nositi odhosené šatstvo svých dědečků.

2. *Kritisujete často kapitalismus vůbec a finanční kapitál zvláště. Které rysy kapitalismu činí jej neschopným hráti vůdčí roli v díle hospodářské obnovy? Věříte, že krize může být trvale překonána bez podstatných oprav na dosavadním společenském řádu, zejména bez pokroku směrem k regulovanému hospodářství?*

Proč není schopen kapitalism hráti vůdčí roli v díle hospodářské obnovy? Kapitalism ve svém vyvrcholení je jedním z nejrázovitějších projevů hospodářského liberalismu. Počítá-li někdo úpadek kapitalistické soustavy jen a jen na vrub hospodářských důsledků světové války, pak je tento výpočet správný jen z polovice. Mezi liberalismem a jeho kapitálem na straně

jedné a mezi demokracií na straně druhé prohluboval se rozpor již v evolučním vývoji předválečném. Světová válka revolučně zkrátila zdoluhavý vývoj k demokracii do šířky i do hloubky a z rozporů vytvořil se konflikt.

Jako v celém sociálním a mravním vývoji lidstva, tak také v likvidaci liberalismu světová válka novou situaci nezavinila, nýbrž prostě dovršila a revolučně formovala. Stačí nyní omeziti se v kritice liberalistické hospodářské soustavy na metodu empirickou. Volná soutěž znamená předem vítězství silnějších nad hospodářsky a sociálně slabšími. Již proto ji široká demokracie, v níž „sociálně slabší“ jsou velkou většinou, nemohla přijmouti za svou vůdčí zásadu. Bystře vycítil ohrožení svých posic již předválečný liberalism anglický, kde jeho pokročilejší státníci a teoretikové usilovali o známou synthesi liberálně-sociální. Pokus se nezdařil, protože trpěl vnitřní protimluvou. Avšak volná soutěž nestala se pouze provokací proti slabšímu. Jistě má rozhodující podíl na zhroutilí rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou, mezi výrobou a spotřebou. Jak může liberalistický kapitalism odstraniti anebo jen odstraňovati hospodářskou krizi, která se zahrotila právě tím konceptem a těmi metodami, jež byly a jsou jeho podstatou? Svou první porážku utrpěl volný obchod v mezinárodních stycích. A to pochopitelně hned po světové válce. Avšak ještě v roce 1926 vyslovil se pro určitý druh protekcionismu i anglický socialism. Nelze tedy vytýkati socialistům na kontinentě, že nehájili volného obchodu. Evropský hospodářský liberalism nechť věří, že je na smrt nemocen. Známa resoluce ženevského odboru hospodářského jest jeho živým svědkem. Váhavě a stydlivě nazývaly se preference pouhými „výjimkami z doložky nejvyšších výhod“, a to ještě i v době, kdy v mezinárodních hospodářských stycích už vládly „kontingenty“, za nimiž pak s nemilosrdnou přesností dostavily se „kompensace“. Via facti ocitli jsme se tedy již dávno v usměrněném hospodářství, šlo-li o styky mezistátní. Jak chcete držeti volný obchod uvnitř státu, selhal-li v mezinárodním obchodní politice? A zregulujeme-li hospodářství uvnitř státu, jak chcete upravit podle zásad volného obchodu styky mezinárodní? Všichni věříme, že mezistátní vázanost upraví se vhodněji než plyne z obchodních úmluv dnes. V každém případě však jde nejen pro dnešek, nýbrž také pro zítřek, o systém nový. Nemůže spočinout nový systém na pilířích volného kapitalismu, protože již dnes spočívá a jistě ještě dlouho bude spočívati na různých obměnách hospodářství záměrného. Nový systém znamená nové zásady, nové zásady však už plynou a plně vyplynou ze zájmů a zásad nových společenských složek. Společenským podkladem hospodářského liberalismu byla podnikatelská buržoasie. Společenskou složkou hospodářství záměrného bude vedle ztenčeného vlivu podnikatelské buržoasie široká demokracie zemědělská a průmyslová. Jakým směrem se rozvine nový systém ze zorného úhlu zemědělcova, o tom jasněji než všechny teorie mluví československé pokusy o úpravu zemědělské výroby a zemědělských trhů. Nalézá-li v přítmi krize nové cesty hospodářská demokracie zemědělská, jistě je najde, vždyť je už nalézá, i demokracie průmyslová. Vlivy ryze podnikatelské a finanční uplatní se v novém systému v tom rozsahu, v jakém rozsahu budou schopny uvéstí vý-

robu do souladu se spotřebou a v jakém rozsahu bude kapitál schopen přeorientovat se s hlediskem neodůvodněných zisků, spojených s velkým rizikem, na zisky, jež odpovídají jeho normálnímu zúročení, se snížením rizika na možnou nejnižší míru. Je v tom zpátečnictví anebo primitivism? Snad je to pouze dieta, jíž lékaři nařizují po hýření. Dieta, toť usměrněné hospodářství.

3. *Zdůrazňoval jste několikrát souvislost mezi prosperitou zemědělské práce a kupní silou širokých vrstev, z nichž velká část je utvářena zaměstnaností dělnictva a výší jeho mezd. Nemýlíme se, přičítáme-li tomuto poznání velký vliv na novou hospodářskou politiku agrární strany?*

Předpokladem demokracie politické jest vědomí odpovědnosti za ni a vědomí společného zájmu na nových politických řádech. Předpokladem demokracie hospodářské jest také vědomí, že jsme si všichni navzájem konsumenty. Čím hlouběji poklesl náš průmyslový vývoz a čím chudší jest naděje, že by se nám vrátil třeba jen v polovičním rozsahu, tím nevyhnutelněji jsme odkázáni na domácí trhy. Zemědělská výroba se svými nepatrnými vývozními možnostmi jest odkázána téměř výhradně na domácí trh. Mluví-li agrárník o hospodářské demokracii, jistě už nemyslí pouze na „přiměřené ceny“. Musí myslit také na to, aby mu tyto ceny měl kdo platit. Tedy už ne jen přesun důchodů na účet nepřiměřených a nezasloužených zisků ve prospěch přiměřené odměny za zemědělcovu práci. Jde také o přesun důchodů v celé národní — v dalších důsledcích také mezínárodní — pospolitosti. Přesun důchodů na účet překrvených orgánů společnosti ve prospěch těch chudokrevných, kteří by se zase mohli stát pravidelnými odběrateli zemědělcových výrobků, kdyby měli práci a normální příjem. Jistě se zásada tato nedá provést ke stoprocentní spokojenosti, a aby bylo jasno, již naprosto ne sociální revolucí, ani žádnou revolucí, ale musíme k ní dospět cílevědomou politikou výrobní, distribuční a daňovou. Nemyslíme na bezdouchou nivelisaci. Jde prostě o to, aby v Československu nikdo nehladověl. To je příkazem naší národní etí.

4. *Je dnešní vládní koalice sdružením, které je spojováno nějakou aspoň si blízkou ideou, nebo je to celkem náhodné seskupení stran, jehož některé složky by beze škody mohly býti vystřídány jinými? Je v zájmu státu, aby tato koalice se obnovila i po volbách?*

Vyžaduje-li hospodářská reforma činné účasti společenských složek, které na ní mají zájem, pak jest zřejmo, že také vládní systém se musí opírat o složky, které kompromisem dospějí k sythesi své společné hospodářské politiky. Vládní systém a jeho složení nestanoví se potají za těžkými záclonami politických klubů. Jistě to byla určitá hospodářská situace, ze které vyrostla t. zv. občanská koalice v r. 1926. Byl-li hospodářským omylem názor o tehdejší konjunktúře, pak byla také politickým omylem neúčast celé řady politických složek na jejím vládním systému. Nynější situace jest dosti jasnou, aby předem vyloučila každý hospodářský omyl. Proto každá, zejména nová hospodářská politika, musí počítati na dlouhou dobu, tedy jistě i po volbách, se všemi složkami nynější koalice.

Že nynější koalice snese příbrání dalších politických skupin, budou-li ochotny a schopny účastniti se výstavby nové hospodářské politiky, o tom nechci pochybovat.

poznámky

Evropa nabízí Německu mír

Protokol londýnské konference z minulého týdne představuje — hledíme-li na věc v historické perspektivě — opravdovou nabídku míru vítězných spojenců Německu. Řekneme ihned: první řádnou nabídku míru po šestnácti letech a teprve když si ji Německo vyvzdorovalo svou soustavnou sabotáží, svým bezohledným, přímo sebevražedným a pro celou Evropu ničivým pokračováním ve válce jinými prostředky! Posílají ji Německu v plném slova smyslu vzbouřenému, odbojnému, Německu hitlerovskému. Není možno potlačit myšlenku, co jsme si mohli ušetřit, kdyby se bylo začalo takto jednat již s Německem demokratickým hned po válce.

Tenkrát byly obavy, že by nebylo možno vítězství náležitě využít, kdyby se s Německem začalo jednat na podkladě rovnosti a kdyby mělo se mu něco odpuštět jen za tu „ctnost z nouze“, republikánskou soustavu. Ale pak se ukázalo, že vítězství nelze využít ani v tom ani v onom smyslu, pro rozpor mezi spojenci samotnými a že Německo nelze nikterak donutit ke splnění mírové smlouvy, když je odhodláno raději zpusťit svou měnu a hospodářství a spojit se s čertem i ďáblem, než aby se podrobilo. Tak se stalo, že demokratický režim byl v Německu od počátku chorobně zatížen, kompromitován a nakonec zavalen vlnou nacionální demagogie, jejíž režim se naopak velmi klidně usadil, osvědčuje se, a má úspěchy. Německo v odboji nacházelo porozumění, sympatie i spojení, pracovalo s Angličany i s bolševiky, s Italy i Poláky, a může nyní s opravdovým zadostučiněním kvitovat definitivní konec diktátů a zahájení éry skutečně rovného práva v jednání s „dohodou“.

Čas nátlaku a jednostranného ukládání povinností minul. Zato pozorujeme znovu také přímo instinktivní seskupování oněch sil, jež Německo v roce 1914 mělo protisobě. S návratem jeho mocenské posice, která bude záhy uznána i formálně v plně mezinárodní platnosti, vrací se i vědomí společného nebezpečí a nutnost pro všechny, kdož se jím cítí ohroženi, aby odstranili své menší rivality a soustředili se jedním směrem. Pokud jde o Polsko, nutno říci ovšem, že je samo příliš nehotový útvár, s vojenským libovolným režimem a nesmírnými ambicemi, než aby nepodlehlo kouzlu divokého příkladu a neohraničených možností svého sousedství. Zahájilo velkou, hazardní hru s Německem, spoléhajíc, že přejde-li věc k jeho praporům, bude se s ním moci vyrovnat — na účet těch druhých. Zdá se, že při tom dost nedomyšluje konce svých úspěchů. Jak by mu asi bylo, kdyby se jednou opravdu octlo mezi „osvobozenou Ukrajinou“, podléhající veskrze německým vlivům a působící při tom neodolatelnou atrakční silou na ukrajinské a běloruské živly v Polsku, dále německými státy baltickými, Německu zapsaným Československem a vůbec celou germánskou Mitteleuropou? — Ale to je jeho věc. My musíme Polsko jako pasivní položku odepsat z mírové bilance Evropy. Polsko umožnilo Německu jeho vzdor ve zbrojení, poněvadž bez něho nebylo lze podniknout radikální zakročení. Polsko umožnilo pak také onu koncepci dobrodružných plánů proti východu a prudkou kampaň proti střední Evropě, která začala rakouským pučem červencovým a má se co nejdříve rozšířit na naši republiku.

Ale právě tak přes noc vzrostlé a zaktualisované německé nebezpečí pohnulo státy více dbalé stability poměrů ke sdružení přes všechny doktrinární a politické rozdíly, které jsou mezi nimi. A je zajímavé, že jsou to zase právě ty čtyři velmoci, které už ve válce musily čelit Německu a Rakousko-Uhersku: Francie, Anglie, Itálie a Rusko. Sovětský svaz, ohrožovaný krom toho z východu rozpínavostí japonskou, resignoval na neplodnou opozici proti „kapitalistickým státům“ na západě a likvidoval svou beztak docela hluchou agitaci na odzbrojovací konferenci a proti Společnosti národů. Litvinov, který byl už v Ženevě zdomácnělý, a Stalin, který je duch veskrze pozitivní, neměli valných potíží přizpůsobiti se mírovému řádu evropskému a stali se dnes jistě nejhorlivějšími obránci statu quo. Mussolini, který ovšem není přesvědčený pacifista a rád by se stal „rozmnožitelem říše“, chápe

nyňi dobre, že si to nemôže dovoliť a zaujíma disciplinované své miesto v obrannej frontě. Anglie, ktorá vždycky hľadela na Nemecko „blahoslónné“, neuchyluje sa sice ani dnes od své metody, naopak získava pro ni teprve fádne Francii, ale je to zas už zřetelně jen jiná metoda k dosažení téhož společného cíle, stručně řečeno: zneškodnění Německa.

A z této nové atmosféry a staro-nové kombinace vyrůstá právě nabídka „míru londýnského“. Není třeba zapírat, že je to něco docela jiného než byl versailleský, a že změnily-li se již klauzule finanční (reparace) a mění se nyní vojenské, není žádného důvodu, aby se poražení zastavovali před požadavkem revize také klauzulí teritoriálních. Ale celý politický vtip je v tom, že takhle se otázka neklade, rozhodně už neklade. Nejde o žádný proces, o nějaké povolování práv a povzbuzování požadavků. Nepovolením, nebo jak se skvostně po francouzsku říká, nelegalisováním německého zbrojení se na něm nic nezmění a nepřekazí se nikterak ani úklady proti integritě a nezávislosti států. Zde jde už docela vyložené o pouhou „questione facti“, co dělat s hotovou věcí a jak nejlépe čelit jejím důsledkům. Návratu Německa k převládání moci a významu nelze zabránit. Právě tak jako usilovali o změnu nebo zvrácení situace vzniklé roku 1919. Jde o to, zabránit tomu, aby spolu se stejnými smýšlejícími (Maďarsko, Polsko) nemohlo lovit v kalných vodách nové mezinárodní anarchie. Nyní je poslední příležitost založit ten řád, který před válkou císařské Německo odmítalo a na němž po válce tolik se už zkažilo a zameškalo. Německo má současně se svým osvobozením z „pout versailleských“ přijmouti nový režim a zákon, který sice bude již svobodně sjednán a platný pro všechny, ale proto nebude méně vázat ty, kteří by byli „špatně myslí“ a chtěli útočit a přepadat. Evropská konvence o omezení zbrojení, doprovázená soustavou smluv zajišťujících aspoň na jistou dobu nejchoulostivější partii, a zakončená v obecně úmluvě Společnosti národů, znemožnila by, pokud lidskou inteligenci a vůli lze vůbec co pořídit v tomto světě, extratury a dobrodružství „sebevědomých“ nacionalismů. Porušení právního stavu mírových smluv samovolným znovuzbrojením Německa, a ohrožení mezinárodního právního pořádku vůbec vystoupením Německa a Japonska ze Společnosti národů (při čemž Polsko a Itálie byly už na skoku) jsou opravdu velmi vážné věci pro celou budoucnost a zejména naši, zde na křižovatce Evropy, v postavení tak exponovaném. To už znamená, že zavládá zase právo pěstiti, a jak by to v něm vypadalo, vyložili nám prozatím nejnázorněji páni Studnicki a Szwedowski. Naproti tomu udržení a vybudování mezinárodního právního řádu na základech ženevských a pod egidou dvou velkých konservativních mocí, Anglie a Francie, jež spojeny jsou přece jen dosud nepřemožitelné (zvláště když se k nim ve vlastním dobře pochopeném zájmu řadí Itálie a Sověty), poskytuje zejména zas nám Českoslovákům neocenitelnou výhodu, že nikdo si nás nemůže vykoupiť z celkového problému evropského míru a evropské rovnováhy, aby nás o samotě rozparceloval. V těchto kritických chvílích poválečného vývoje vidíme nejlépe, čím je pro nás Společnost národů a domněle „abstraktní“ mezinárodní a „humanitní“ politika, tolik kdysi zesměšňovaná. Kdokoli sáhne na nás, dotýká se zájmů mnohem větších a širších. Nezávislost a integrita Československa je otázkou mezinárodní práva tak jako nezávislost a integrita Rakouska. To je ovšem politická skutečnost, a mohlo by se říci, nezávislá na existenci Společnosti národů, zbrojní konvenci a jakémkoli paktu, ale všechny tyto „instrumenty“ mezinárodní politiky jsou, jak jejich diplomatické jméno naznačuje, nezbytné, aby zákon a exekutiva evropské bezpečnosti mohly fungovat.

Význam londýnských návrhů je tedy v tom, že se nám tu, snad na pohled, otevírá osudná alternativa: buď bezpečnost v pořádku nebo ohrožení, pro nás přímo existenci, ve zmatku. Je naděje, že v Německu zvítězí rozvaha nad svody divočiny. Tolik je však již na každý způsob získáno, díky tomu, že rozvaha zvítězila především ve Francii, že bývalí spojenci se sblížili a zladili přesně svůj postup, takže jistě minimum organizace míru by zůstalo, i kdyby na druhé straně nebylo dost ochoty ke spolupráci. Flandin a Laval mají nesporně zásluhu, že zbavili Francii každého stínu podezření z „militarismu“ a „hegemonistických tendencí“ na pevnině a vrátili její politice pružnost, iniciativu a odvahu k nezbytnému. Dostali ji tak úplně na společnou obrannou linii s Anglií, která se své strany učinila rovněž vše, čeho bylo třeba k jejímu včasnému zaujetí a upevnění. Snad někdo bude trvat

na tom, abychom ji nazvali linií ústupu. V tom případě je to rozhodně ústup strategický, který byl proveden v pořádku a který je zárukou konečného úspěchu. Rudolf Procházka.

Po emigrantech naší?

Řada listů, hlavně z „národního sjednocení“ a lidové strany, položila po vraždě v Záhoří spíše důraz na to, že ing. Formis použil tajné vysílací stanice — což jest nedovolené a trestné — než na skutečnost, že byl zavražděn. A tytéž listy projevovaly starost o to, aby německá emigrace se nevměšovala do vnitropolitických poměrů v třetí říši. I tento požadavek jest v podstatě správný. Ale: kdo se více vměšoval do vnitropolitických poměrů jiného státu: Formis nebo vrahové, kteří z říše přijeli na československé území, zde zavraždili člověka? Ing. Formise měly právo soudit jenom československé úřady. Dnes může být i nás zavražděn německý emigrant; je vyloučeno, že zítra může být zavražděn náš státní příslušník? Ve večerníku „Národních listů“ čteme tuto zprávu:

„V těchto dnech zemřel v Opavě senátor německé sociální demokratické strany H. Jokl. Byl známým odpůrcem hakenkrajclerů a považován německými hakenkrajclery za škůdce německých zájmů u nás. Na jeho hlavu, jak se dovídáme z míst informovaných, byla vypsána ústředním vedením německých feministů odměna 20.000 marek. To ještě v době, kdy hakenkrajclerů byli u nás v módě a rozpuku největší slávy.“

Byl senátor Jokl německý emigrant? Ne; byl to československý zákonodárce. A na jeho hlavu bylo vypsáno 20.000 marek. Jako prémie pro vrahy. To není vměšování do našich poměrů? A jest to případ, který bychom likvidovali tím, že bychom od nás vyhodili německou emigraci? „Národní sjednocení“ říká, že vše nutno podřídit zájmům národa a státu. V tomto případě „národní sjednocení“ velmi selhalo. Státní a národní zájmy podřídlilo partajnické agitaci. V. G.

Pokusy o odcivilisování ČSR

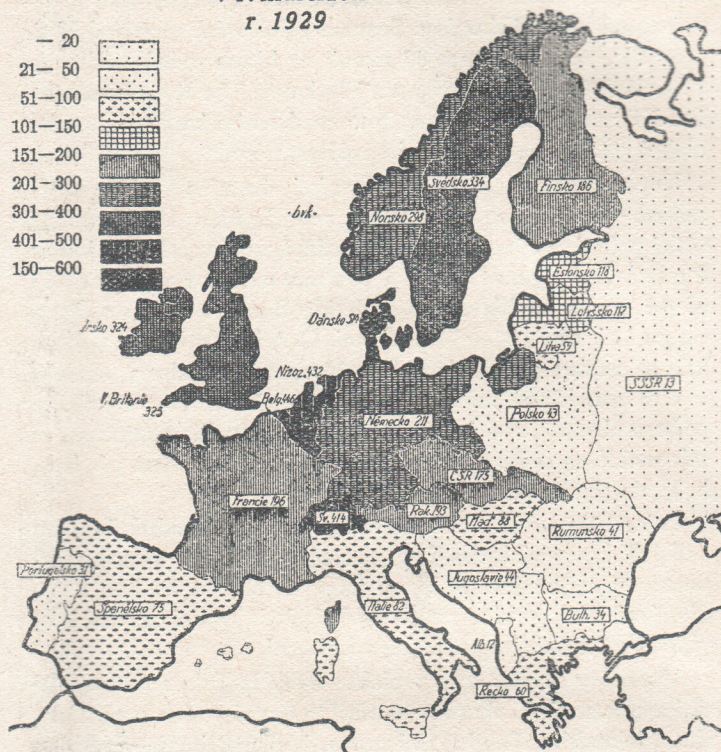
Máme takových pokusů už slušnou řádku a protože máme na základě určitých zkušeností důvodnou obavu, že v započatém úsilí bude pokračováno tak dlouho, dokud se nepodaří přivést naši vlast při nejmenším na úroveň Bulharska, odhalíme některé z nich. Stačí, když dnešní náš stav srovnáme s poměry v jiných státech nebo s poměry v minulosti. Dnes na př. patří k běžnému komfortu i v rodině poměrného chudáka přijímač. Radio je něco, nač má mít každý lidský nárok. Ne tak soudí naše byrokracie. Uvažovalo se už dvakrát o zavedení zvláštní daně na přijímací aparát. Náhodou návrh neprošel. Ovšem neznáte byrokracii; možná, že se tento návrh bude objevovat ještě několikrát. V minulých dnech prozradilo „N. O.“, že se chystá zavedení zvláštní daně z fotografických aparátů. Dnes patří fotoaparát ke kulturním potřebám téměř každého inteligenta právě stejně jako radioaparát; Československo patří ve fotografii k zemím nejpokročilejším a také k zemím, kde je fotografování nejvíce rozšířeno. Na zálibě ve fotografování je vybudován nejen dnes velmi vyspělý a konkurenčně plně zdatný vlastní fotochemický průmysl, ale také velká řada speciálních závodů, které prodávají fotografický materiál nebo zpracovávají amatérské negativy. Jsou to odvětví, kterým se poměrně ještě slušně daří, a kdyby nebylo tak vysokých cel (u kvalitních přístrojů dělá clo plnou čtvrtinu až i třetinu ceny!), jistě by se fotografování rozšířilo ještě víc. Zavedení daně z fotoaparátů a jejich evidence (k čemu?) by toto odvětví úplně podvázalo. Pochybujeme, že by mělo toto opatření nějaký pozitivní význam v době, kdy má každému záležet na tom, aby oběh peněz podle záliby občanů byl pokud možná podporován, aby byl volný, neomezovaný, nebrzděný.

Také daň z gramofonů byla navrhována jako prostředek k zvýšení blahobytu státních financí. Ale poznalo se, že by asi efekt nebyl příliš velký: s gramofonem se obvykle už nechodí ven (to omrzelo) a bez udavačství sousedů nebo bez domovních prohlídek by se to asi sotva obešlo. Kdo má své prostředky příliš omezeny, má své desky tak dokonale obehrány, že by se mnoho nerozmýšlel nebezpečný předmět třeba zahodit i s deskami. Několik jednotlivců, kteří kupují pravidelně desky určitého druhu, by státní pokladně mnoho nepomohlo, a jen by se zvětšovala zbytečná práce berních úřadů.

Dalším předmětem pozornosti jsou sportovní loďky. Činitelé, kteří rádi hovoří o národní zdatnosti, o významu zdraví, síly a odolnosti pro národní celek a pro brannost státu, mají dobrou inspiraci, aby se zabývali dalším plánem, ke kterému učinil první krok Čs. plavební úřad svým nařízením, že od 1. ledna t. r. musí být každá loď opatřena evidenčním číslem. Aby se zabránilo mylnému dohadu, že by se toto opatření vztahovalo snad jen na lodě motorové (jako v některých přístavních městech), tedy výslovně se podotýká, že se týká také kanoe, kajaků, pramů — prostě každé lodi. Lodi u nás začínáme podle velikosti maňasem a končíme prozatism vltavskými parníky. „Přidělené evidenční číslo musí mít každý napsáno na obou stranách přidě lodi, ve velikosti nejméně 5 cm výšky písmene.“ Kdo má na př. motocykl, ví dobře, zač se účtuje „přiděl značky“. Co to bude znamenat pro naši mladou generaci (a maňasy, kanoe a kajaky si nekupují obyčejně dědečci), co to bude znamenat pro rozšíření zdravého sportu, to si můžeme vypočítat my všichni, kteří k této generaci patříme a kteří pozorujeme už po léta, jak se přímo záměrně pracuje, aby mladý člověk měl nejen co nejmenší plat (nebo dělal zadarmo), ale i při tom aby jen a jen platil vysoké poplatky, které pro něj znamenají největší možnou oběť a největší možné uskrovnění. Kolik mladých lidí nechodí do biografu, nekupuje noviny, nenají se pořádně jen proto, aby si ve své volné chvíli mohli vyjet na malé Jawě! Toto všechno patří k civilizaci a bude k ní patřit. Zdá se nám, že nejen chystané zdanění sportovních lodí, nýbrž i zvýšená daň z motocyklů a malých automobilů, chystaná daň z fotografických aparátů a nevíme ještě nač který stařec v ministerstvu financí ještě přijde — je způsobilé povážlivě přispívat k snižování životní míry, k snižování civilizace a kultury, povážlivě ochuzovat zejména mladou generaci, která ani při největší skromnosti nemůže užít toho, nač si chce vydělat, nač by vydělat opravdu mohla, kdyby neustálým zvyšováním a zaváděním nových daní mohla aspoň chvíli kalkulovat do budoucnosti.

Dnes to jsou loďky, fotoaparáty — zítra si může někdo vymyslet evidenční čísla na sánky a na lyže, pozítí se budou žádat čísla na plavkách (tady by se aspoň zjistila totožnost, když se někdo utopí, než když se chytá parníku), jindy se může zavést evidence koloběžek. Ukončení hloupenutí, o kterém jsme se zmínili, by bylo už velmi žádoucí. Jan Mašek.

Hodnota vývozu v průměru na 1 obyvatele
v ř. markách
r. 1929

s ko s exportem 414 marek. Po nich přichází s exportem 324—325 Velká Británie se svou částí Irsko a se Svobodným státem irským a Švédsko, jež má dokonce o 10 marek na obyvatele větší export než britské soustroví. Ještě dva státy patří do této kategorie vysoce intenzivního exportu až tři set marek v průměru ročně na obyvatele: Německo s exportem 211 marek a Norsko s exportem 298 marek. Tím je první velká skupina uzavřena. I tato data ukazují dosti názorně, proč právě v těchto severovýchodních zemích byla životní úroveň dělnictva a v celku většiny obyvatelstva tak neobyčejně vysoká a proč střední a západní Evropa, přes svůj poměrný blahobyt nemohla se s těmito státy srovnávat. Tato mapa nám ukazuje příčiny tohoto solidního severového blahobytu nad jiné názorně, byť s jistou přímocí primitivností.

Přicházíme ke druhé skupině států s poměrně velmi vysokým exportem, avšak přesto v průměru na hlavu až o polovinu menším, než ve skupině právě popsané. Nicméně stále ještě můžeme o této skupině států mluvit jako o zemích rozsáhlého exportu. Především do ní náleží Francie s exportem 196 marek na obyvatele, pak Rakousko se 193 markami, Finsko se 186 a nakonec i Československo se 175 markami průměrného exportu na obyvatele. Jak je vidět, jde o rozsah exportu, který v nejlepším případě dosahuje polovinu rozsahu exportu vedoucích států největší exportérské kategorie. Přesto však lze všechny tyto státy shrnout do řady velkých exportérů, protože mezi nimi nejsou rozdíly do intenzity, uvažujeme-li také jistou spodní mez, kdy můžeme mluvit o intenzitě exportu, tak velké, jako mezi touto skupinou a zbývajícími dvěma skupinami.

Ostatní státy s tohoto hlediska posuzovány tvoří druhou řadu. Je to řada zemí, kde není státu, jehož export by převyšoval 100 marek ročně na hlavu. Jakýsi přechod k této skupině tvoří pouze dva malé baltské státy, Estonsko a

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Dvě doby evropského obchodu

Dvě doby evropského obchodně-politického styku jsou zvláště rozhodující pro posouzení soudobé situace. Je to rok 1929, kdy v rcholíla hospodářská konjunktura v Evropě, a rok 1933, kdy bylo v průměru dosaženo definitivně prvního vyššího stupně po nehlubším 1932/33. Národní obraz o této situaci podávají dvě mapky úpadku, který se dostavil poněkud ještě nejistě v období Evropy, které znázorňují hodnotu vývozu v říšských markách na jednoho obyvatele v Evropě v roce konjunktury r. 1929 a o čtyři léta později, v r. 1933, po třech letech krise.

Roku 1929 je severozápadní a střední Evropa zbarvena temně. Je to znamení vysokého vývozu. Do kategorie největších exportérů patřilo především Dánsko, kde na jednoho obyvatele připadalo z vývozu 514 marek. Co do této intenzity zahraničního obchodu se nemůže žádný evropský stát v té době Dánsku rovnat. Export byl tvořen především zemědělskými výrobky, jejich proud směřoval vesměs z Dánska směrem severozápadním. Další skupinu vysokého exportu tvoří tři malé státy, Holandsko s exportem 432 marek na obyvatele, Belgie s exportem 446 marek a Švýcarsko s exportem 414 marek.

Lotyšsko, s exportem 117—118 marek, ale ty nemůžeme dosti dobře zařadit nikam jinam, než do této řady jako předvoj do následující skupiny. Seznam jejích států se začíná Maďarskem s exportem 88 marek na hlavu ročně, následuje Itálie s 82 markami, Španělsko se 75 a Řecko se 60. Později si všimneme, jak s tímto rozdělením kategorií souvisí blahobyť, kultura a politická vyspělost národa.

Konečně zbývá „exportérská drobotina“, která celkem v naší úvaze nemá místa, protože jde o bezvýznamné nízké průměry vývozu na hlavu jednoho obyvatele. Vedou tu Polsko, Jugoslaviie a Rumunsko s exportem 41 až 44 marek na hlavu, po nich jde Bulharsko s Portugalskem s 31—34 markami. O Albánii a Rusku, kde se export pohybuje kolem 20 marek na hlavu, netřeba v této souvislosti mluvit. Rozumí se, že u státu s velkým počtem obyvatelstva i tento nízký průměr může znamenat, že stát uvádí na světový trh velká množství zboží (na př. Rusko), ale tím se nechceme zde zabývat.

Roku 1929 se nám tedy Evropa rozpadala zásadně do dvou velkých kategorií nebo řad, usuzujeme-li podle rozsahu exportu rozpočítaného na hlavu jednoho obyvatele. I toto podivné měřítko je velmi pozoruhodné, sledujeme-li některé souvislosti politické, hospodářské a kulturní.

Vytvořily se nám totiž v těchto dvou řadách, s tohoto hlediska celkem čtyři skupiny států. Do první z nich patří Dánsko, Holandsko, Belgie, Švýcarsko, Velká Británie, Švédsko, Norsko, které vesměs mají export 300—500 marek na hlavu obyvatele ročně. Německo, které zdánlivě se svými 211 markami by ještě patřilo do této skupiny, posuzováno podle hranic číselných, náleží ve skutečnosti skupině druhé, protože mezi ním a Norskem s jeho 298 markami na hlavu je příliš velký rozdíl, kdežto mezi německými 211 a francouzskými 193 markami na hlavu je rozdíl podstatně menší. Do druhé skupiny s exportem 200 až 175 marek patří tedy na prvním místě Německo, pak Francie, Finsko a Československo. Tím je uzavřena první řada států, do níž obě tyto skupiny patří.

Následuje velká přestávka, protože nyní přichází třetí skupina, státy s exportem 60—88 marek, Estonsko, Lotyšsko, které jí sice předhánějí, ale nicméně k ní patří, stejnou logikou jako Německo ke skupině francouzské; pak je Maďarsko, Itálie, Španělsko a Řecko. Klidně můžeme sem přiřadit hned čtvrtou skupinu s exportem 12—44 marek, obsahující Polsko, Jugoslaviu, Rumunsko, Bulharsko, Portugalsko, Albánii a Rusko. Tyto státy můžeme označit jako druhou řadu.

Které státy mají vysoký export?

Jak je vidět, patří obě skupiny s exportem 175—500 marek k sobě, stejně jako další dvě skupiny s exportem 12—88 marek. Všimneme si několika průvodních zjevů vysokého exportu, nechť si již vykládáme jejich souvislost a vzájemnou závislost jakkoliv. Státy první skupiny, s exportem 175—500 marek, jsou vesměs státy demokratické. Jsou to státy, politicky posuzovány, vysoce spořádané, uklidněné, mírumilovné, jež buď se světové války nezúčastnily, anebo náležely mezi vítěze. Jedinou výjimku tvoří Německo, které patřilo ke státům poraženým a také jediné Německo z těchto států opouští demokracii o čtyři roky později, než platí data naší mapky. Jsou to státy vysoké životní úrovně, velmi civilizované, s kulturní produkcí světového významu, se sociálně-politickým zákonodárstvím velmi vyspělým, se silným hnutím socialistickým a s rostoucími záhly státu do hospodářství, avšak prováděnými umírněnou formou, klidnou a rozvážnou, demokratickou a zákonnou.

Svoboda, demokracie, kultura, to jsou hlavní znaky, těchto států s vysokým průměrným exportem na obyvatele. Je pravda, že ve většině z těchto států připadá hlavní podíl na tomto exportu průmyslové produkci, avšak nepřehlédneme, že v jejich čele stojí zemědělské Dánsko, že jsou tu vysoce zemědělsky vyspělé státy skandinávské a středoevropské. To ovšem platí i o velmi pokročilém a rozsáhlém zemědělství francouzském a do značné míry i německém. Nelze tedy říci, že by šlo jen o státy průmyslové, třebaže bylo pravda, že blahobyť zemědělství v těchto státech mohl vzniknouti jen proto, že před ním tu byl blahobyť průmyslu. Zdůrazněme však, že tento blahobyť, souvisící s vysokým průměrným exportem, s nímž souvisí odpor proti autarkii, ochranářství a soběstačnosti, znamená demokracii, sociální pokrok a kulturu. To je vysoce důležité poznání.

Druhá řada států v nejlepším případě dosahuje třetiny exportu na hlavu, který vykazuje nejslabší stát první řady. A všimneme si dále, že jsou to státy se slabým průmyslem, povětšinou státem uměle vydržovaným, tedy s průmyslem skleníkovým (italský a maďarský příklad postačí, neboť je dobře znám), silně zemědělské, kde však v zemědělství je bída, protože není tu blahobyť v průmyslu. Ukazuje se tu v moderní době názorně falešnost přísloví, že „když má sedlák, mají všichni“. Sedlák nemá skoro nic, i když má, co může nejvíce z milosti vlády při protekcionářství všeho druhu ve svém státě dostat. Jenom stát průmyslově bohatý s velkým vývozem může tedy svým sedlákům dopřát zvýšení životní úrovně. Čili klesá-li v důsledku politických zásahů některý stát se stupně průmyslového na zemědělský, čili nastává-li reagrarisace, nastává současně pokles životní úrovně nejprve v průmyslu a pak hned v zemědělství. U této druhé řady států vidíme, že jsou to povětšinou státy s diktaturou, politickými zmatky, věčným neklidem, nepořádkem, sociálními těžkostmi, s upadající, poškozoucí nebo nevyspělou kulturou, zkrátka také státy sociálně-politicky reakční. Není tam svobody, demokracie, kultura je nevyspělá nebo v úpadku. Toto uvážování do nedávné doby nebyvalo předmětem náro-hospodářských článků, ale dnes je poučné si těchto souvislostí všimnout. O druhé skupině této druhé řady států platí téměř ve všech případech totéž.

Vysoký export v průměru na hlavu, demokracie, sociální pokrok a kultura jdou tedy ruku v ruce. Nízký export na obyvatele, úpadek politický, diktatura, zmatky, nesvoboda, nízká kulturní úroveň, to rovněž možno přiřadit k sobě.

Změna.

Tak vypadal rok 1929 na této zdánlivě prosté mapce, která ukazuje počet marek, které v průměru připadají na hlavu za vyvezené zboží. Přejděme k roku 1933.

Jaká to změna! Mapka za rok 1929, plná temných až černých míst, znamenajících vysoký vývoz, velký podíl exportu na hlavu, je náhle světlá a jasná. Tato světlá neznamenají však bohužel pokrok, naopak, velký úpadek. Jak vypadá nyní situace, jak se změnila skupiny států, jak to dopadlo s oběma řadami skupin, o nichž jsme právě stručně uvažovali?

Ku podivu, úpadek namnoze více než stoprocentní udržel v podstatě skupiny i řady tak, jak byly, třebaže o mnoho stupňů níže. V čele listiny jde opět Dánsko, avšak jeho export klesl v počtu marek na hlavu s 514 na pouhých 202.

Nicméně i přesto má největší podíl exportu na hlavu ze všech evroských států. Následuje *Belgie* se 194, *Švýcarsko* se 161 a *Holandsko* se 150 markami na hlavu. Pořadí tudíž téměř stejné, nastaly sice výměny míst, avšak skupina je zachována. Jenže místo exportu na hlavu 414 až 432 marek je tu export 150 až 194 marek. Úpadek činí tedy přes polovinu exportu. Následuje *Norsko* se 136 markami, *Švédsko* se 127 a *Velká Británie* se 110. Skupina je opět zachována, avšak v měřítku 110 až 136, kdežto čtyři roky předtím bylo 298 až 334 marek na hlavu. Pak přijde poslední skupina této řady, *Irsko* s 89, jež se na svou škodu odloučilo od vysokého exportu Velké Británie, s níž vedlo z politických důvodů celní válku, pak *Finsko* s 87, *Německo* 75 — tu je vidět, jak správně jsme je řadili do této skupiny, nikoli po bok Anglii a severským státům — *Francie* 71, *Rakousko* 55 a opět poslední, *Československo*, se 49. Správně by téměř už nemělo do této poslední skupiny první řady být zařadeno, avšak je zřejmé, že stále tam ještě patří.

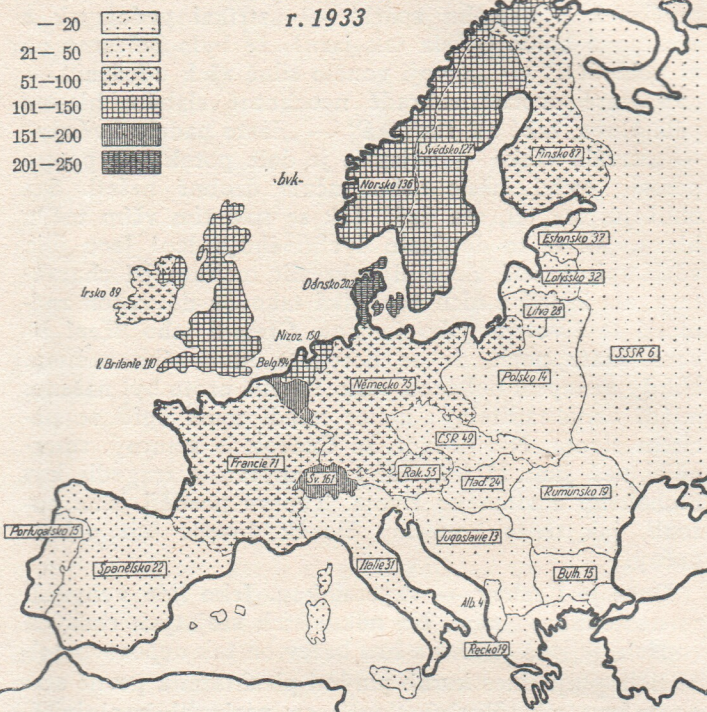
První řada států je tím uzavřena. Jenže, jaký rozdíl, jaký obrat, jaké zbídačení! Čtyři léta před tím v této řadě připadlo na obyvatele 175 až 514 marek vývozu. Po pouhých čtyřech letech připadá 49—202 marek vývozu na hlavu. Export státu se zmenšil v nejpříznivějším případě pod polovinu, někde i o dvě třetiny, u nejvíce postižených států, mezi něž bohužel patří i naše republika, o plné tři čtvrtiny, na jednu jedinou čtvrtinu. Tak působila hospodářská krize na blahobyt států, tak působila na jejich vzájemnou výměnu zboží, na jejich životní úroveň a na jejich vzájemné styky. Uzavírání, odloučení, nezaměstnanost, bída milionů lidí bez práce, snížená životní úroveň dalších milionů, kteří ještě práci mají, to jsou důsledky špatného řízení, pokazeného společenského pořádku, soudobého kapitalistického řádu, který trpí horečkou autarkie, jež pod pláštěm vlasteneckých hesel, nacionalismu a prázdných frází mezinárodního šejdrismu znamená tento neuvěřitelný úpadek za pouhé čtyři roky!

Druhá řada států se nám opětně rozpadá na dvě skupiny a je pozoruhodné, že i přes vnitřní přesuny se celkem zachovala mezi nimi hospodářská posloupnost. Je tu opětně na prvním místě jako předvoj *Estonsko* s 37 markami exportu na hlavu, sledované těsně *Lotyšsko* se 32 markami, pak jde *Itálie* s 31 markou exportu na hlavu, *Litva* s 28, *Maďarsko* s 24 — v průměru na hlavu tedy pod polovinu našeho exportu — a *Španělsko* s 22. Tuto řadu opětně uzavírá skupina bezvýznamných exportérů, již se stali ještě méně významnými. *Rumunsko* a *Řecko* po 19 markách na hlavu, *Bulharsko* opětně vedle *Portugalska* s 15 markami, po nich *Polsko* se 14, *Rusko* klesá na 6 a bezvýznamná *Albanie* na bezvýznamné 4 marky na hlavu. V první skupině druhé řady byl před čtyřmi roky poměr 60 až 88 marek na hlavu, nyní, r. 1933, 22 až 37 marek na hlavu. Pokles tedy činí nad polovinu. Také v druhé skupině této řady, kde export byl 12—44 marek na hlavu, nastal úpadek na pouhých 4—19 marek na hlavu.

Máme tu tedy opětně dvě řady států, jako byly r. 1929. První z nich poklesla z relace 175—514 na 49—202, druhá poklesla 12—88 na 4—37. To je dílo kapitalistického hospodářského řádu, ekonomického fašismu, hitlerismu, nacionalismu, omezenosti rozumové a politické v pouhých čtyřech letech.

Co se as dělo v těchto čtyřech letech politicky s první i druhou řadou států? Jak pochodila životní úroveň, jak demokracie, svoboda a kultura? Stojí za povšimnutí, že přes pokles životní úrovně se všemi jejími dů-

Hodnota vývozu v průměru na 1 obyvatele
v ř. markách
r. 1933

sledky, ani jeden ze států první řady nepustil demokracii a v podstatě neomezil svobody občanstva a nezaznamenal snížení kulturní úrovně. Jediné Německo se tu dobrovolně vyloučilo a třeba se hospodářsky udrželo v první řadě států, přešlo politicky do druhé. V druhé řadě států pak vidíme další důsledky tohoto úpadku, do značné míry jimi zaviněného: revoluce, státní převraty, konec svobod a demokracie, střídání diktatur. Jak vypadají státy této druhé řady si uvědomí čtenář novin, slyší-li jejich jména. Jsou to země tyranie, atentátů, země bez demokratické svobody, země občanských válek a nejistoty práva a života: *Itálie*, *Maďarsko*, *Lotyšsko*, *Litva*, *Španělsko*, *Polsko*. Ani v těch státech, které tu nejmenujeme, není zdaleka toho pořádku a svobody, jako ve státech první řady.

Mnoho a mnoho jiných úvah je možno promyslet nad těmito dvěma mapkami, jež byly nakresleny proto, abychom si mohli učiniti obraz, jak se nám letos povede.

literatura a umění

F. Peroutka:

Ruská vzpomínka

„Tam dole je vše stále stejné: Pestré a malé.“
Turgeněv.

Loni uplynulo třicet let od smrti A. P. Čechova, letos je pětasedmdesát let od jeho narození. Příležitost zastavit se nad tím, jenž více než kdo jiný očarovával naše mládí. Jak dovedl líčit život! Teplý letní večer — poněkud páchne senem — v zahradě zaspívali *Dubinušku* — „celá příroda zdá se jemnocitna i zádumčiva“ — u březového lesíka sedí muž a žena a uvažují, jaký bude život za sto let — „víte, kdo aspoň jednou v životě chytil jezdíka nebo viděl na podzim přelétavé

drozdy, jak za jasných, chladných dnů vznášejí se v hejnech nade vsí“ — „v noci mi hoří hlava návalem myšlenek a nemohu spáti“ — „stříkal vodotrysk a zrcadlová koule hořela tak jasně, že bylo bolestno na ni pohledět“ — „chvojí vonělo silně až k udušení“ — „ve staré ovocné zahradě neochotně slabým hlasem pěla žluva, také asi staříčká“ — „často padaly hvězdy“ — „zaválo vlhko — nejspíše je dole potok“ — potom pomalu vyšel měsíc nebo začalo drobně pršet. Sta obličejů, sta těl, sta duší. Jak se nad tím vším točila hlava, jak se to dotýkalo dychtivého srdce! Jsou jiní, větší spisovatelé, dovedli vykreslit mohutnější charaktery, ale žádný z nich nevyvíká takovou důvěrnou známostí se životem jako Čechov. Čtete-li jeho líčení života, máte pocit, že se dotýkáte hlubokého sametu. Nikdy nenapsal hubenou větu. Patrně proto byl našemu mládí nenahraditelný: neboť mládí touží opít se pocitem života. Nic nevádí, že Čechov je smutný, smutnější než jiní. Mládí vidí i v smutku a tragedii kus hlubokého a vítaného života. Teprve později jsme poznali, jak tento kouzelný člověk dovede být nebezpečný.

Dnes je Čechov — vzpomínkou. Jeho lidé vyhynuli za nedlouho po něm. Na někdejších stojatých ruských vodách, jejichž chvění a hru barev on tak neporovnatelně líčil, pluje dnes koráb plnými plachtami k pevně stanovenému cíli. Ruský člověk se probudil k aktivitě. Chtějí dokonce i dávno mrtvého Čechova probudit k aktivitě. Čtete, že teprve marxistická kritika prý objevila pravého Čechova. Nejsem ani zvědav na tento pokus o znetvoření, o tento sľibovaný výkon sovětomorfismu. Ze všech spisovatelů měl snad Čechov nejméně schopností státi se básníkem pětiletky nebo třídního boje. Byl něčím docela jiným — snad největším básníkem marnosti, jaký se narodil. Nad vším, co člověk může vykonati, klene se u něho metafyzická marnost, nepřekonatelná i výstavbou socialismu. Neříkám, že je to hezké nebo že je nám toho potřebí. Ale říkám, že je to pravda. Len je užitečnější rostlina než černá fiala. Avšak, at sebe užitečnější je len, černá fiala zůstává černou fialou.

Tolstý, hovoře jednou o ruské literatuře, pravil: „Dostojevský, Gogol — to jsou vážní spisovatelé, ale Turgeněv, Čechov — lehkomyšní.“ Dobře přiřadil Čechova k Turgeněvovi. Tím, co řekl, nebylo ovšem míněno, že Čechov a Turgeněv psali knihy rozmarné a veselé. Vždyť — tito „lehkomyšní“ byli zoufalejší, smutnější, bezútešnější než sami oni „vážní“. Turgeněvovo „Šlechtické hnízdo“ je jistě smutnější než „Bratři Karamazovi“, jako je klidný, kalný podzimní den, kdy na stromech nehybně visí žluté listy, smutnější než bouřka s hromy a blesky. Na Ivana Karamazova, hovořícího s čertem, na setkání Kristovo s velkým inkvizitorem, na boj dobra a křesťanské lásky s bezuzdností v rozkoši a rozumu, jehož dějištěm jsou srdce Karamazových, na Míšu, lekajícího se širokosti lidské duše, která dovede chovati ideál sodomský a při tom nepopíratí ani ideálu Madony — na to vše nehodí se slovo: smutné. Naopak zase Turgeněvovo „Šlechtické hnízdo“ není ani mohutné, ani nemá v sobě nic ze vznešenosti zápasu, nýbrž je právě celé smutné: smutné jest nesplnění osobního štěstí, smutná pokleslost sil a ochablost chuti k životu, smutný je Lavrecký, který ještě mlád tu volá: „Vítám tě, osamělé stáří! Dohořívej, neužitečný živote!“ Čechov dále rozvíjí

tento turgeněvovský svět, jen s tím rozdílem: co je u Turgeněva smutné a marné, je u Čechova ještě smutnější a marnější. Shakespearovy tragedie „Macbeth“ nebo „Othello“ se všemi vraždami nejsou tak smutné, jako nehlučné Čechovovy hry „Višňový sad“ nebo „Čejka“, kde není určitého zla, a kde měkké, nečinné lidi nepotkává žádné zvláštní neštěstí, odkud se neozve žádný zoufalý výkřik a kde se nestane nic srdce-rcvoucího, kde však vše je provanuto tichým pocitem nudy, marnosti a zbytečnosti. Člověk žije marně... Co může být truchlivějšího? „Macbeth“ prostě proto není tak smutný jako „Višňový sad“, protože u Shakespeara není tolik času zastavit se a poddat se náladě: jde o velké věci, o trůn a moc královskou. Čechovovi málo zaměstnaní lidé mohou si dosyta pohrávat i s atomy nálady a rozteskniti se také nad tím, že má kdosi staré, ohyzdné galoše. Sedí-li někdo na břehu řeky a v klidu se dívá na plynoucí vodu, přicházejí na něho myšlenky o prchajícím čase a o pomíjivosti všeho, i je smuten. Kdyby však spadl s břehu do řeky a počal tonouti, myslím, že by přestal být smutným, ač by měl k tomu vlastně více příčin.

Truchlivý je Čechov, truchlivější než Gogol a Dostojevský, nebo aspoň zřejměji, okatěji truchlivý. Ve „Višňovém sadu“ předpisuje, aby na jevišti ozval se „vzdálený zvuk, jako s nebe, zvuk prasknutí struny, umírající, smutný...“ Čechov bývá smutný tak, jako by obratně hrál na housle. Ví, kdy má zavanout vítr nebo spustit se děšť, aby bylo smutno, ví, jak doprovázeti truchlivé pocity hudbou, vůní, tmavým stromořadím, řídkým světlem měsíčním. Učinil z truchlivosti pronikavý efekt literární: je smutno — i líbí se to.

Když Čechov vstoupil do ruského písemnictví, byla na Rusi těžká a zlá doba, jednohlasným svědečtím dokumentů, vzpomínek, studií líčená jako doba soumraku a ochablosti: bylo po zdařilém atentátu na cara, po smrti Dostojevského, jenž věstil, že přijde revoluce a že všichni stojí už na samém jejím pokraji: Garšin, mučen pochybnostmi vlastními i pochybnostmi doby, jel do Jasně Poljany k Tolstému zeptat se, jak žít a zda vůbec ještě žít; chvíli — a Garšina vezli do blázince; Tolstoj sám, štván ustavičným strachem před smrtí, snažil se vykoupit se prokletím své umělecké minulosti a učil se pokoře mezi muziky. Byla to temná, zlomená léta osmdesátá, na něž se pak vzpomínalo jako na nejtrapnější, nejbezradnější ruskou duchovní epochu. Staré národní myšlenky a víry kolísaly, nové přicházely od západu — a ruský člověk, nervosní, citlivý, stál teskně a nerozhodně mezi obojím, nevěře ničemu. Inteligence — naklánějíc se nad duchovým nihilismem, stála na pokraji psychosy, cifra sebevražd vzbuzovala úžas, lidé se zabíjeli ne pro lásku nebo bídu, nýbrž pro ničím — leda povahou a obecnou situací — způsobená muka svého nitra. Do takové situace duševního bezvládlí vstoupil mladý Čechov, jediný velký umělec svého času. A píše — humoresky. Citlivější lidé ovšem nad nimi říkají: jak je to všechno smutné! Zajisté, neboť i humor i smutek Čechovův rostou z téhož kořene: z pohledu na lidskou malost. V tom se nikterak nevyvíjel od své první do své poslední práce. Kdyby nebylo nemocí ruského národního organismu a slabostí lidské povahy, nebylo by ani Čechovova humoru. Jedna z jeho figurek připisuje do památníku k cizímu podpisu: „Třeba ty jsi Ivanov sedmý, přece jsi hlupák.“ Takový je to humor: lidská hloupost je kámen, na němž se vykřeše tato jiskra.

Ale Tolstý nenazýval Čechova lehkomyšlným proto, že psal také humoresky. Právě tam, kde Turgeněv a Čechov jsou nejzoufalejší, nejtesknější, kde humoresek nepíše, kde volají: marnost nad marnost! — právě tam připadají Tolstému nejlehkomyslnějšími. Vidí v tom jen těžkomyslnost lehkomyšlných. O Čechovovi ostatně napsal jednou i kritik Skabičeský, že v opilosti zajde za plotem.

Jaká to byla základní myšlenka, v jejímž zastoupení bylo možno tímto způsobem mluvit o Čechovovi? Která složka ruského duchovního života protestovala zde proti krásným, smutným, dojímavým povídkám o zbytečných lidech, slabých povahách, marném a nudném životě, jenž se bez užítku rozplyne jako dým? Stará, slavná ruská křesťanská myšlenka se tu obrátila proti formálně dokonalému spisovateli, jehož dílu chyběla. Nesla svou vlnou celou ruskou klasickou literaturu, žila v Bělin-ském, Gogolovi, Tolstém, Pisemském, Garšinovi, Dostojevském, Sčedrinovi, Někrasovovi. Pravíme-li „křesťanská myšlenka ruská“, nemíníme tím víru v pravoslavná dogmata. V ta nevěřil žádný z jmenovaných. Víra, praví Tolstoj, není přítakováním k tomu, co řekl člověk: „víra je známost smyslu života“. Ruská víra byla vždy spíše jakýmsi druhem altruismu a socialismu a vyznačovala se více vírou v člověka nebo v potřebu mu pomoci než v boha. Proto z ní nelze vylučovati ani ateisty jako Bělinského. Skládá-li křesťanský francouzský básník ódy na Madonu, vyjadřuje se ruský křesťanský básník spíše takto:

„Ukaž mi místo, ukaž světlici,
kde ruský mužik — kde by netrpěl.“

Ruská myšlenka křesťanská je hledati smysl života v pomoci ostatním, věřiti v lidský a sociální pokrok. Čechov neposkytuje pátrajícímu oku žádných význačných známek takové víry. Jeho poesie je založena na melancholii, ne na úsilí. Po křesťanech přišel kdo? Snad budhista. Nezapomenutelně podržel zrcadlo své době a, napojen její mlhou, psal své povídky a povídečky, naplněné tolikerým steskem, kolik ho jen může unést povídka a srdce. A kdyby ještě sto let psal, nedovedl by si nic jiného vymyslet, ani svým citem ve světě vypátrat, než zase jak se někdo zahleděl do výše a jak ho potom za nohu stáhli dolů. Údobí jeho literární vlády nazval Merežkovský koncem literatury ruské. Správně v dvojím ohledu: předně Čechovem mizí hlavní dosavadní myšlenka ruské literatury a ustupuje téměř maupassantovsky zvědavému pohledu na svět; za druhé Čechov je poslední z velkých umělců ruské prózy. Měl dosti následovníků: Kuprina, Naživina, Arcybaševa, Zajceva, Andrejeva. Žádný z nich ani zdaleka nedosáhl ušlechtilosti jeho formy. Zmocnili se jeho impresionismu a rozvlékali jej až do trapné manýry.

Každý příběh, každá povídečka Čechovova líčí nějaký pád a porážku. Nikdo nedosáhne toho, čeho si přeje. Vesnický stařík by chtěl potěšit vnučku pamlskem, ale „ničeho nenašel a mávl rukou“. Sedí lidé a touží jeti do Moskvy — nic více než jeti do Moskvy. Ale ubíhá rok za rokem, a oni do Moskvy nejedou. Lidé jdou kolem neznámého statečku, a pojednou, bůh ví proč, počne se jim zdáti, že uvnitř bydlí šťastní lidé; a sami pocítí vášnivou žízeň po štěstí, hledají, avšak zklamou se. U Čechova vždy se zklamou. Není v jeho sebraných spisech jediného nezklamaného. Muž má se ženou už čtyři děti — přes to je do ní „nešťastně zamilován“. Jediného člověka vyličil Čechov s obrovskou,

šťastnou radostí ze života. Ale potom ukázal, že ten člověk, profesor psychologie Kovrin, je vlastně blázen. Ve stech povídek postavil malé jeviště, na nichž vždy hrají dva hlavní herci: iluze a skutečnost. Ustavičně ukazuje, že touha není znalost pravdy, nýbrž nervová potřeba lidská. Jako směs nedopětých a přehlušených písní, jako potopený zvon vábivě, opojivě a — marně hučí představa bohatého a šťastného života. Jak ti lidé dovedou toužit! Starý, mrzutý učenec přestává diktovati vědeckou práci a dává se se svým písařem do hovoru o tom, jak se na Donu chytají stehlíci. Nikdy ovšem už stehlíky na Donu nebude chytat. Četníci vedou tuláka. Je mlha. Tulák nevidí ani tři kroky před sebe. A tu počne sníti o krásném životě, věří, že je šťastný, dobrý, slavný. V tom do něho strčí četníci, aby šel rychleji. Tulák se rozslzí. V tomto světě nikdo nikdy ničeho nenalezne, ať vyšel hledati cokoli, pamlsk nebo něco vyššího, životní teplo či ideál práce a smysl života. U koho se učil Čechov takto rozuměti světu? Nepochybně u Schopenhauera, který také Tolstého okouznil. Schopenhauerovo pojetí světa jako sváru nevědomých sil, které si překážejí — to je také Čechovovo pojetí. V tomto světě je stejně užitečno psáti vědecké dílo jako opíjeti se. V tomto zmatku je jedinou moudrostí nemnožiti chaos, nedivit se a nehýbat. Komusi unesli ženu; oklamáný se pustil za uprchlíky, a Čechov povýšeně glosuje: „Abogin jel protestovat, tropit hlouposti . . .“ Jiný oklamáný srazí se s milencem své ženy, vycházejícím v noci z jejího pokoje. Neřekne mu více než: „Jestliže tomu všemu rozumíte, pak vám gratuluji.“

V nejhroznější věci, kterou Čechov napsal, v „Oddělení č. 6“, úplně mizí přepraha mezi zdravými a bláznými. Ten, koho pokládají za choromyslného, vede si klidně, snaží se nepřekážeti, kdežto zdravý mluví hloupě, hází nohama, obtěžuje jiné a dluží si peníze. A lékař takto mluví k bláznovi: „Když už existuje blázeň a žaláře, musí v nich nezbytně někdo seděti. Ne-li vy, tož já, ne-li já, tedy někdo třetí. Všechno závisí na náhodě. V tom, že já jsem lékař a vy duševně chorý, není ani mravnosti, ani logiky, nýbrž jen prázdná náhoda.“

Čechov je básníkem příliš lidského, a proto není u něho hrdinů ani vyšších typů. Nějaký těžký trám klesl lidem na záda a přitlačil je k zemi. A není výjimky. Mladá žena tu sice vášnivě tvrdí, že se člověk musí namáhati, do úpadu pracovati, sotva se rozední, že se jí chce tak horce pracovati, jako se chce v parném srpnovém dni pít. Ale ráno zůstává o dvě hodiny déle v posteli, aby uvažovala, jak je třeba pracovati a namáhati se. Všichni ti ruinovaní statkáři, nudící se ženy, opuštění starci, nenadaní spisovatelé, mladé dívky, které pijí a šňupají, přepracovaní učitelé, milenci bez lásky nebo milenci, jimž se láska vyplnila, ba i mužici — všichni jsou zachváćeni mdlobou, nervosou, nemo-houcností. Lermontov napsal:

„Jak plamen hvězdy v noci spadlé
jsem v světě nenutný.“

Tento typ zbytečného člověka rozrostl se u Čechova do všech koutů — vzpomínám-li dobře, také do proletářských sídel. Jeho lidé se laskají s marností svou i jiných. Doktor přijde k souboji, kde zabili člověka, a nemá co říci než: „Unavil jsem se.“ Ptá-li se ho někdo na lékařskou radu, odpoví: „Nač se ptáš? Nevím to už, holoubku, zapomněl jsem.“ Nebo jiný lékař, Dorn z dramatu „Čejka“, nechce předepsat lék

starému člověku: „Léčit se v šedesáti letech, to je, odpusťte, lehkomyšlnost.“ Je to ostatně něco nového v zemi Oblomova? Na otázku Písma: „Koho jste přišli spatřiti?“ odpovídá Čechov o lidstvu úplněji a neústupněji než kdo jiný: „Třtinu větrem se klátící.“

Je důvěrníkem hmoty stejně jako lidí. Zná podrobně její krásnou, ale i její nechutnou stránku. V pokoji učencově, který píše velké vědecké dílo, postřehne Čechov nejprve zbylý zápach po obědě a skvrny. Jak často čtete u něho, že páchlo šcím a zelím! Také „odporně páchnoucí luna“ se u něho vyskytuje. Lidem bývá tělesně nevolno: „i nyní spali nepokojně, obraceli se se strany na stranu, mluvili ze spaní, vstávali, aby se napili.“ Hmotné zjevy mění se často ve ztrnulou vidinu, kterou nemožno zahnat: všimá-li si cestující větrných mlýnů, pak, ať jde kamkoliv, vyvstávají mlýny stále na obzoru a točí lopatkami; namane se hloupoučký nápěv a do večera nesejde s myslí; kobylka uhryzla tučné mouše břícho, avšak tato, nekončíc a neumírajíc, „bez břícha letěla ke koním“.

Jak mohl býti tento desilusionista, odhalující každý příjemný trik života, ruským čtenářstvem tak milován a pokládán dokonce za „milého člověka“? On, jenž nejzazší měrou procítil, co kdysi řekl král Lear: „Je život povídkou, již vypravuje blb“? Je tichý. „Nikdy nezvyšuje hlasu,“ praví o něm Merežkovský. Nezvyšuje hlasu, ani když je nejzoufalejší. Je v něm „klidné zoufalství“, o němž mluví Alfred de Vigny. To, co chce říci, říká diskretně, nikdy vztekle. Musíte jeho strašnou pravdu hledat v jeho diskretním podání. Nijak ji neplakátuje. Je ve své tvorbě milý a lahodný, jako byl v osobním styku. Věřil, že lidé jsou „slabí a milí“. Nevylučuje se sám z ničeho. Čtenář cítí, že autor mu říká: Jsem z vás. Konečně je jeho několik věcí z nejkouzelnějšího, co kdy bylo v Rusku i na světě napsáno.

Také naše mládí jej milovalo. Ale přišel den, kdy jsme si řekli: chceme raději chybovat se snažícími se, než míti pravdu s tímto nehybným.

do ba a lidé

Stultus:

Láska a manželství v zemi socialismu

II.

„Komsomolská pravda“ vše resumovala v pohoršeném článku. Řekla v něm věci velmi závažné. Na příklad, že komsomolec, chtějící organisovat jiné, musí být organisován sám, a nedovede-li najít čas pro vlastní rodinu, nenachází ho patrně ani pro čtení, učení, odpočinek. Dále, je-li jako muž S. necitelný k vlastní rodině, je pravděpodobně stejně necitelný ke kamarádům a spolupracovníkům. Je lži, že práce pro veřejnost si vyžaduje celého lidského života bez zbytku. „Komsomol toho nejen nežádá, nýbrž naopak — učí tomu, jak se má dobře a věčně pracovat a žítí přítom podle všech svých možností, dýchati z plných prsou, ukájetí maximum svých požadavků, mezi nimi i osobních.“ A konečně citát nejdůležitější pro ujasnění obratu v ideologii. V disciplinovanosti je „kultura každé socialistické organisace — od mnohamilionové strany a komsomola až po rodinu, neboť v naší zemi je rodina — také socialistickou organisací.“ Je komsomolec odpo-

vědný za svou rodinu? Cítí to? Jak organisuje osobní život? S těmito otázkami se list obrací k čtenářstvu.

Komsomolci o svých manželstvích.

Čtenáři odpověděli spontánně. Asi půl druhé hodiny po obdržení citovaného čísla „Komsomolské pravdy“ byla v internátu studentů Knihovnického ústavu organisována spěšná diskuse. Vyskytla se nejrůznorodější mínění. Student P. tvrdil, že komsomolec nemůže vybudovat rodinu pro různost zájmů mládeže. Jeden se zajímá o techniku, druhá je zaujata hudbou, třetí chce být padákovým skokanem atd. Život je mnohotvárný a rodina jej poutá, a musí proto odumřít. Student M. dokazoval, že komsomolec, zabraný do práce, velmi zaměstnaný, může přicházet k ženě jen na noc, a že na tom není nic urážlivého. Jiní říkali, že studenti se vůbec nemají ženit, neboť jim chybí podmínky pro správnou výchovu dětí. Student Michajlov, jenž listu o diskusi referuje, píše: „Živelně, narychlo uspořádaná diskuse jasně ukázala, že studenti se zoufale pletou v otázkách rodiny a manželství. Z přítomných nemohl nikdo správně odpovědět na otázku, opravit soudruhy.“

Pisatelé dopisů použili často příležitosti, aby promluvili o svém případě. Tak bezděky osvětlili otázku s různých stránek. Dopis nadepsaný „Má chyba“:

„Jsem komsomolec. Je mi 20 let. Vystudoval jsem osmiletou střední školu, pak okresní novinářskou školu... Ona není organisována. Je jí 20 let. Pracuje v telefonní ústředně jako telefonistka. Žili jsme spolu dva měsíce, a pak jsme se museli rozejít.“ Příčiny? „Je člověkem, nedovedoucím a nechtějícím chápat naše úkoly — úkoly strany a komsomolu. Nezajímá ji ani veřejný život, ani práce a učení, ani literatura a umění (kromě biografu), ani fyzická kultura a sport. Práce nebyla pro ni nutností, nýbrž dočasným a nepříjemným zaměstnáním před sňatkem.“ Mladický manžel snažil se zprvu uvést svou ženu do kruhu svých zájmů, vzdělat ji, vypravoval o událostech doma a v cizině. „Ale vše bylo marné. V její hlavě se nesměstávaly tak vážné otázky. Konec konců žítí s ní stalo se mi prostě nezajímavé, a jí také. Jako bychom mluvili v různých řečech. Má chyba spočívá v tom, že jsem se oženil s dívkou, naprosto nevěda, co je to za člověka, čím žije, nač myslí. Znali jsme se před sňatkem jen tři týdny.“ Uzavírá: mladý muž sovětské země se má oženit jen s aktivně a veřejně pracující dívkou, mající s ním společné zájmy. Mají být stejně úroveň, nezanechávat práce nebo studia po sňatku. Komsomolec potřebuje rodinu, a to rodinu dobrou.

Petr Bruskov začíná dopis resolutně a sebevědomě:

„Vrhnou se na mne mnozí komsomolci, a hlavně ženy, ale chci říci, co si myslím. Nevěřím v štěstí komsomolské rodiny, při nejmenším během deseti nadcházejících let... Jsem soustružníkem. K tomu ještě komsorg (komsomolský organisátor). Kromě toho pracuji na vynálezu. Mé dny jsou zaplněny tak, že nemám ani času vydechnout. Setkávám se se ženou v noci. Říkám Lidušce: „Pro mne je komsomol a továrna dražší osobní spokojenosti, správněji domácí spokojenosti, neboť komsomol a továrna — to je také mé osobní.“ Liduška pláče: „Proč není u nás vše, jako u jiných lidí? Soused, technik jakéhosi trustu, chodí pomalu každý večer se ženou na procházku, do biografu, a učí se spolu němčině.“ Říkám Lidušce: „Pak jsi se měla vdát za takového člověka.“ Bruskov byl poctěn v továrně cenou za jakousi racionalisaci, dávající 10.000 úspor. Žena ho obvinila, že staví své úspěchy na jejím neštěstí, pohrozila mu odchodem, neboť se vrací domů unaven a jen ke spaní. „Nejsem zvíře. Je mi Liduška líto“, snažil se vypočítat, zda snad špatně nedělá svůj čas. Nabídl jí svůj pokoj, řekl jí, že ho trápí, že odejde žít do internátu. Je třeba se smířit s tím, že část mladých komunistů nemá rodinného štěstí. „Lépe je vskutku se neženit, nebo předem říci dívce: „Budeš moci pochopit, nebo je ti ta nuše příliš těžká?“ Jsem-li něčím vinen, pak jen tím, že jsem se oženil. Ale mám Lidušku rád. Myslíte si snad, že se mi s ní nechce být, projítí se s ní?... Je třeba dovésti odpočtět, ale Lidka nechce nic pochopit... A vždyť mi není ničeho třeba. Nesnažím se pro sebe. Za prémiové peníze jsem jí koupil kabát, hedvábné šaty. Sobě jsem nechal jen deset rublů na drát pro svou práci. Povídá mi: „Nemám co dělat v tvých šatech“ — a hodila mi je do tváře... Soudruzi, řekl jsem, co si myslím. Bude se vám to zdát nesprávné, ale nepřesvědčíte mne o opaku.“

Ženy odpovídají.

Na „zaměstnané lidi“ se sesypala halda odpovědí, hlavně od žen. Dvanáct dívek-komsomolek, dělnic z továrny Frunze a stavitelky podzemní dráhy, se obořilo na Brusko a nazvaly špatným komsomolcem autora „Mé chyby“, obviňují jej z lehkomyšlnosti a netrpělivosti. „Což se člověk dá převychovat za dva měsíce?“ Jistá Gorskova ze Skuratova poznamenává kousavě na účet Brusko:

„Máme snad co dělat s velkým mužem, jenž jménem blaha lidstva obětuje rodinu?“ Asi to tak není. „Co to znamená — že nemáš nikdy čas? Což mám čas já? Přestanou-li se všichni „zaměstnaní manželé“ starat o rodinu, pak se toho přece může zříci i žena, neboť je rovnoprávným členem společnosti. . . Dobře! Žena se také prohlásí za „zaměstnaného člověka“ a odmítne mít dítě, odvolávajíc se na to, že ji to částečně odtrhne od veřejných záležitostí. Pak se zhroutí rodina. A to nechceme.“

Mladá dělnice Kuzněcova z „Rudé růže“, ještě nevdaná, odmítá takové manželé, jako jsou muž S. a Brusko. Sama nechce muže, jenž by veřejně nepracoval, ale také nechce muže jednostranného. Vypisuje, jak si představuje manžela, jenž by jí vyhovoval.

„Potřebuji muže, jenž by se mnou hrál volej-ball, s nímž bych ve volných dnech mohla lyžovat, sedět v divadle, číst knihu, přítí se o ni. Člověk, jemuž celý život zaclánějí these a plány, se nehodí za manžela. Potřebuji muže, jenž by měl zkoušku „vorosilovského střelce“ a pomohl mi státí se mistrem střeleckého sportu. Potřebuji muže, jehož by zajímaly nejen schůze a zasedání, nýbrž i mé šaty. Nechci, aby mu bylo lhostejno, jak jsem učešána a zda jsem učešána vůbec. Nemyslete si, že se zajímám jen o účesy a divadlo. Jedno nepřekáží druhému.“

Autorka ujišťuje, že takového muže chce velmi mnoho jiných dívek. Podobné, skoro francouzské ženské credo překvapuje na první pohled u sovětské dívky, zvláště uvědomělé. Ale s úrovní života roste u lidí i potřeba vnějšího blahobytu, osobní a intimní vyrovnanosti a harmonie, a zprvu se projevuje ovšem u ženy. Odtud částečně rozpor mezi pohlavími, vysvítající z dopisů.

M. Š. z Moskvy, vdaná pět let, oba manželé jsou bývalí komsomolci, mají dítě. Nyní je její muž stranickým pracovníkem, ona studuje na vysoké škole a vede celou domácnost, vaří, pere, stará se o dítě. Píše, že jakási dívka se jí ptala, zda se má vdát. Odradila ji, poukázavši na svůj rodinný život, a řekla, že je lépe žítí samotně. Tato žena prozrazuje velkou zatrpklou, když píše:

„Muž, přicházej domů, mnoho čte — časopisy, noviny, beletrii. Obtěžuje-li ho dítě otázkami, zbavuje se ho obyčejně slovy: „Nepřekážej. Jdi. Máma ti poví.“ Volných dní nemám, všechny domácí starosti spočívají na mne samotné, sotva stačím se studiem, sedím dlouho po večerech, ale ani časopisů, ani vědeckých knih nečtu, nemluvě již o beletrii.“ Muž se jí zdá být osobou, o jehož blaho se manželky musí starat, aniž jim to opětoval. Tedy lépe se nevdávat.

A. z Oděsy píše, že ačkoli se s mužem „milují a váží“, ačkoli pracovali spolu dva roky na stejném díle (v škole na Dálném východě) a neměli nikdy ani kolegiálních, ani stranických pří, není jejich život nikterak veselý. Muž neměl pro ni času po celé dva roky manželského života. „Naši dlouhou dvouměsíční dovolenou jsem ztrávila neradostně doma, sama s dítětem, hluboce uražená tím, že muž-komsomolec nemá kdy věnovati mně — manželce a kamarádovi v práci — volnou hodinu.“

Upracovaní muži.

Jako protějšek k zanedbávaným manželkám se nabízí upracovaný muž Rakitin, jenž je sice ve stejné situaci jako manžel S., ale lituje toho. „Všechny čtyři roky mého manželského života jsou plny hádek a skandálů. Má žena nebyla dokonce za poslední tři roky ani jednou v biografu. Proč? Pochopíte:

dvě děcka.“ A zase následuje výpočet nekonečných a důležitých prací. Nemusí tu být ani manželství, ale prostě rodina, aby tak přepracovaný její člen působil bezděčně bolest sobě i blízkým. To nám ukazuje mladičkový svobodný komsorg z Dněpropetrovsku. Strašně rád by se ženil, je mu to vidět na nose, ale včas se polekal takového nerozvážného činu, přečta dopisy v „Kom. pravdě“. Žije osm kilometrů od své továrny, kde musí být v 8 hodin, načež začíná úmorná práce, „až někdy nemám čas orazítkovat svou knížku na chleba a zůstávám bez oběda“. Popisuje své osobní a rodinné nesnáze:

„Přijždím večer domů, zlý, aniž bych věděl na koho se zlobím. Přibuzní se na něco zeptají — buď neodpovím, nebo řeknu grobiánství. Mlčky uléhám. Ráno zas pospíchám na vlak. A tak každodenně. Nebyl jsem již přes měsíc v biografu a dávno již se nesetkávám s dívkou, která se mi líbí. Někdy po práci, unavený, zacházím do zahrady, vidím, že mládež tančí. Jak dobře by bylo zatočit se také v kole, ale nedovedu. Učit se tančit i se stydím, i nemám času. A tak odcházejm uražen domů.“

Viděli jsme, že mezi těmito mladými je mnoho takových, kteří nejen se na práci vymlouvají, ale skutečně úmorně pracují, spojujíc povolání, namáhající se ze všech sil. Jiná otázka je, proč tak žijí, proč je na mládež uvaleno tolik na náš pohled malicherné, ale vysilující práce, kterou přitom z přesvědčení pokládají za hrozně důležitou. Na to odpovídá částečně studentka L., jež píše o práci komsorgů: „nedostávají často správného, konkrétního návodu. Místo toho jsou přecpáváni všelijakou kancelářštinou, každodenními schůzemi a zasedáními. Tím se stává práce samotného komsorga nepromyslenou“. Odmyslíme-li si nezdrženlivost a nevychovanost porevoluční mládeže, jež bohužel ještě trvá, její hrubství vůči bližnímu, ať už je to matka nebo žena, vyplývající z osobní nedisciplinovanosti (jakkoli se s ní bojuje), vidíme, že není to vždy jen mládež sama, jež si způsobuje nepořádný a únavný život. Nikoli stát sám, ale vlekoucí se za ním byrokracie, zasahuje do života tolika mladých párků. Mimo to je nedostatek obstojných pracovníků dosud velký, a každý, kdo za něco stojí, je zavalen prací bez nejmenšího ohledu na jeho fyzické a životní možnosti. Proto napsala A. Sirkenová, neorganisovaná žena komunisty:

„Drahá soudružko S., nejste osamocena. Většina žen byla a je v takové situaci, jako vy, ale různě na ni reagují. Když mi bylo 20 let, bylo se mnou totéž. Ale dívala jsem se na to veseleji, na sebevraždu nebylo ani pomyslení. Když můj muž počal trávit velmi mnoho času v továrně, neurážela jsem se. Nu, myslela jsem si, pracuje, neflámuje, ať si! Nastěhovala jsem k sobě stařenku-matku, aby dohlížela na děti (mám dvě), a sama jsem začala častěji navštěvovat schůze dělnických rodin. Na jedné schůzi se volili členové konsumní komise. Tu slyším, že pro mne hlasuje 50 lidí. Přijala jsem s radostí tento návrh a již druhého dne jsem měla denní službu v družstvu. Pak jsem vzala ještě jednu veřejnou práci. Konala jsem tuto práci, uchvacovala mne, dělala život naplněným a zajímavým. To je mnohem lepší, než sedět doma. Jinak leze do hlavy kozel ví co, když se ničím nezabýváte . . .“

Klidné, trochu resignované, energické ženy, jež jsou lépe situovány, dávají na celém světě podobné rady svým mladším soudružkám. Ale trochu urážlivé pro mladé je, píše-li Sirkenová: „Je vám dobře žít — všude je otevřená cesta, máte to nejdražší — mládí. Radím vám — vezměte se do rukou, chopte se studia, práce, a vše půjde dobře.“ Tato neorganisovaná žena komunisty patří zřejmě k těm lépe situovaným v sovětském smyslu slova. Vizme — má komu zanechat starost a péči o děti a hospodářství, její veřejné poslání ji neokrádá o povinnosti vůči rodině. Viděli jsme, že většina toho upracovaného a nervově zhrouceného mládí nemá ani tolik. Což nepíše Komsorg z Dněpropetrovsku: jsem mlád, ale cítím se již „starcem“? Což ta mládež nestuduje a nepracuje spolu? Ví, kam bude poslána za několik dní k nové práci, a s kým nebo kde zanechá nedospělé děti, často kojence? V jeslích a

školkách není ještě místa pro všechny. A patří-li věc rovnováhy v sovětském rodinném životě k osobnímu chování a povaze jednotlivce, patří také k otázkám veřejného plánování, distribuce, racionalisace, tempa práce atd.

Uvedeme již jen jeden případ, lišící se poněkud od ostatních. Komsomolec Čajev (tajemník komitě VLKSM továrny Dzeržinského) prodělal všechny rodinné nesnáze „zaměstnaných lidí“. Žena, již jinak měl upřímně a hodně rád, zprvu dělala scény, pak si opatřila náhradníka, prý nicotného a neseriosního chlapce, jenž ji dostal do špatné společnosti. Čajev tím hodně trpěl a

„mluvil o své ženě, o svém životě se stranickým a komsomolským aktivem, ale nikdy neprojevil ke mně citlivosti.“ Musel se uzavřít a řešit otázku sám. „Rozhodl jsem se jít na věc jako komsomolec, jako člověk. Dříve jsem nikdy nečetl se ženou. Když se tázala: co je zajímavého v novinách? Říkával jsem: vem a čti si sama! Prskne a odejde do kuchyně. Nyní jsem činil jinak.“ Věnoval se manželce s větší péčí a jemností. Dopis se končí jakousi hymnou na rodinné štěstí. „Standard pro komsomolskou rodinu neexistuje a nemůže být, ale já, soudruzi, jsem svým vystoupením chtěl ukázat na vlastním případě, jak může komsomolský aktivista organisovat svou rodinu. Vy, chlápci, kdož jste ještě neženatí a nevdané, si myslíte, že s rodinou se žije špatně? Dobře! Přicházíte domů do rodiny, odpočíváte si, pohrajete si s maličkým, promluvíte se ženou — jak dobře! Tu řeknou chlápce, že prý, hleďte, kluk se dal na idylu. Není tu žádné idyly, nýbrž je to prostě dobré. Můžete jít bodře do továrny a vážně a radostně pracovat. To je vše, co jsem chtěl říci.“

Čajev objevil východisko, po němž jeho soudruzi touží. Myslím, že je dobré. A jim se objevuje cesta z krise, která tak zbytečně kazí život mládeže a ztěžuje osobní a veřejný život.

Stará generace,

jež se debaty živě zúčastnila, byla zase velmi pohoršena chováním mladých. To, co napsali, se dá celkem shrnout do slov: vy převítí, zasluhovali byste výprask. Copak víte, jak se žilo nám, a jaké jsme měli my za svých časů starosti? A vy se máte, jak se nám za mládí ani nesnilo, a ještě vyvádíte. Tak asi se vyjádřil i starý neorganizovaný dělník Nikolajev i předáci ze staré stranické gardy. Jaroslavský říká, že „vědomí úplného rovnoprávní pohlaví ještě se dalece neupevnilo u všech komsomolců, u celé naší mládeže“. Krupská v jiném článku připomíná názory na věc svého velkého manžela a podotýká, že je celkem smutné, shrne-li se veškerá vynaložená práce pro spravedlnost a úsilí o překonání starých poměrů, píš-li nyní komsomolci slova „komsomolci, neženěte se!“. Upozorňuje na nutnost zlepšit elektrifikaci, vodovody — v zájmu ulehčení práce hospodyněk. V stejném duchu se vyjadřuje stará komunistka Stasova, říkající drsně ale pravdivě, že komsomolec musí být „nejen mužem v posteli, ale i mužem v životě“. Zdůrazňuje, že „ohromnou pozornost je třeba věnovat jestli a dětským ústavům, organisaci veřejného stravování, neboť to do značné míry pomůže rozřešit řadu otázek, stojících v cestě při tvoření pevného, dobrého rodinného života komsomolců“. A tu jsme zase tam, kde jsme začali. Nepsala Kollontajová v roce 1918, že trápení ženy je konec, neboť „v komunistické společnosti budou široce vyvinuty veřejné jídelny, ústřední kuchyně“, že „každý člověk má právo na štěstí“ a proto, vy mladí, nebojte se, „darujte pracovní společnosti nové občany-děti“, o něž bude postaráno. Dnes se v téže věci obrací k veřejnosti vážnější osobnosti, než byla ona revoluční dáma, ale nikoliv ve formě slibu, ale nutného požadavku. Práce má společnost ještě dost a dost.

Ještě důvody krise.

Uvedené dopisy nám dovolují udělat ještě několik dodatků a závěrů k dříve vypočítávaným důvodům manželské krise v SSSR. Tu jsou.

1. „Bohužel lze říci o mnoha našich soudruzích: „poškrabte komunistu a najdete filistra“. Ovšem, škrabat je třeba na citlivém místě — jeho psychiku v poměru k ženě... Staré právo nadvlády muže žije dále ve skryté podobě. Jeho otrokyně se mu za to objektivně mstí. A též v skryté podobě. Zaošlost ženy, naprosté nepochopení revolučních ideálů muže zeslabuje jeho bodrost a rozhodnost v boji.“ (Lenin.)

Asi roku 1926 řekl mi 24letý dělník a začínající básník, jehož jméno dnes lze vidět v nejpřednějších sovětských časopisech (tenkrát ještě chodil do továrny): „Ani nevíte, jak mám svou ženu rád. To víte, je jí osmnáct, a jsme půldruhého roku spolu. Moc hezká je! (Objevila se fotografie sličné dívky s vyhrnutým nosem.) Ale takhle mé práci, to ona nerozumí. Víte, člověk přijde z továrny a hned do psaní. Nebo takhle v noci, ležím a nespím a tu mne napadne veršiček, hned vyskočím a napíšu si ho. No, a žena se probudí, celá divá, co prý blázníš, ani v noci nedáš pokoj s tím spisováním!“ Bylo na něm vidět nadšení začátečníka, jenž pochopil, že řeč se dá spoutat rýmy a že on to dovede, a maličko zklamání a uraženosti. Tady se případ rozdvouje — v jednom je to, jak říká Lenin, pomsta nevzdělané otrokyně svému pánu, v druhém — prudký skok vývoje. Jakkoli jdou dnes v Rusku ženy i muži stejným krokem, takže slabšímu někdy ani nestačí dech, docílují muž, včera ještě nádeník a analfabet, vzdělanosti (i polovzdělanosti) ve větší míře než žena. Ve sňatcích se pak, přes veškeré přesvědčení, nevybírám podle znalosti národohospodářství a politických dějin, ale podle záliby a prostředí, jež bylo ještě nedávno vašim. Ale začíná se nové období.

2. Sňatky se v Rusku odjakživa uzavíraly v pověstně mladém věku. Sověty určily omezení, srovnávající přípustnou věkovou hranici manželů s evropskými státy, až několik let po revoluci (nyní 18, dříve 16 let). Z dopisů „Kom. pravdy“ však vidíme, že hranice tato valně neprokročila. Dopisy píšící dvacetiletí muži i ženy, manželé, často již i rodiče. Pětadvacetiletá dívka se často dosud považuje za přezrálou a třicetiletý muž za důstojného kmeta. Je v tom vliv rasy, orientované na východ, ale i kus špatné staré tradice. Situace se začíná pozvolna měnit jen v posledních několika letech. Myslím, že není nesprávné, dáme-li zčásti vinu na neštěstí nezletilosti těchto mládenců a dívek, úprkem se ženících a rozvádějících se pro nic, tragicky se hádajících pro maličký rozpor v názorech a z netrpělivosti se nemohoucích přizpůsobiti povaze druhého. To se stává i u lidí starších a vyrovnanějších, vzpomeňme si na „Annu Kareninu“, v níž Tolstoj krásně líčí, jak v prvních měsících manželství se Levin a jeho žena chvílemi prudec nenáviděli. Ale horší je, že tito mladí s největší samozřejmostí a klidem, s králičí rychlostí přivádějí na svět děti. Lenin, narážející na zmíněnou již teorii o „sklenici vody“, říká: „Pití vody je vskutku věc individuální. Ale lásky se účastní dva a vzniká třetí, nový život. Zde se skrývá veřejný zájem, vzniká povinnost vůči kolektivu.“ Viděli jsme, že stát, přes svou velkou snahu, nemá ještě tolik možností, aby se postaral o všechny děti stejnou měrou, a pomohl tak jim i jejich rodičům. Poznali jsme, že síla spravedlivého zákona a moc rovnoprávnosti, přes velké ulehčení jimi přinesené, nevylučují osobních tragedií, a bylo by hloupé spoléhat se jen na ně, a nikoliv také na osobní kázeň a odpovědnost. Ale rodiče, zahloubaní do svých manželských rozporů, se všude a často nestarají o osud dítěte, nebo tak činí jen jedna strana. Mladíčka sovětská matka, zamilovaná po uši do podvádějícího ji gaunera, který jí uniká z města do města, zapomíná na blahobyť a péči o dítě, jako mnoho jiných mladých žen po celém světě. Zanechává je v nahodilých rukou, u špatně se o něho starajících příbuzných nebo známých. Z pojmu mateřská láska zůstává jenom slovo. Takové ženě v jejím honu za unikajícím milým ani nenapadne, aby se s ním jen probůh v zá-

jemu dítěte nerozvedla. Bojí se ho ztratit, nebo po případě poškodit jeho drahou kapsu alimenty. Na starost o dítě, a tudíž „povinnost vůči kolektivu“ není ani času, ani pomyslení. Takových případů jsou dosud tucty a protějškem k nim jsou páni muži typu manžela S., odcházejícího od umírajícího dítěte s vědomím naprostého klidu a vykonaných povinností. Věc vypadá povážlivě buržoasně a smutně lidsky. Socialistické morálce, ukládající v otázkách mravních velmi mnoho odpovědnosti za sebe a za svěřené společenství, se musí sovětská mládež ještě dlouho učit.

A u nás?

U nás můžeme pozorovat jinou věc a porovnávat ji se stavem v Rusku. Roku 1930 bylo v městech ČSR 12.765 neobydlených bytů. V Rusku, jak víme, je bytová krise. V obou zemích nemá párek mladých lidí vstupujících v manželství kde bydlet, jen důvody k tomu jsou různé. Náš nezaměstnaný párek, vyhozený z bytu, je ještě ubožejší než ruský, nemohoucí spolu žít nebo se rozejít. Stačí se podívat do denní kroniky novin, abychom poznali, kolik lásek, manželství a životů u nás zničila krise. Roku 1932 jsme měli téměř o 300.000 obyvatelů více než roku 1929, ale asi o 11.500 sňatků méně než tehdy. Divadelní pracovnice ruská, N. Sacová, za svého pobytu v ČSR se udiveně zmínila novinářům o tom, že kadeřnice v Karlových Varech jí vypravovala o svých nesnázích — bojí se se svým mládencem vzít, kdežto u nás, říkála Sacová, je to tak lehké. Věděla dobře, kam míří. Zatím co v Rusku se lidé berou překotně a nerozvážně a odnášejí pak následky toho, nemohou se u nás lidé z jiných hospodářských a společenských předpokladů vzít vůbec, i proto, že se nechtějí navzájem odsuzovat k mizernému životu a možné bídě, z nedostatku zvyku, jako v Rusku, na nízkou úroveň, z faktické nemožnosti založit domácnost, z náhlé nezaměstnanosti nebo strachu z ní. Na nenormálnost, že dva zdraví a mladí lidé se nemohou vzít, ačkoliv by tomu chtěli, si nemůžeme a nesmíme zvyknout, stejně jako na manželství na divoko, existující jen pro strach ze zmenšení minimálního platu, na bídu rodin nezaměstnaných a na všechny, ty nestvůrnosti, jež přivedla krise.

otázky a odpovědi

Proč nezabránili socialisté „aspirantskému zákonu“?

I.

Pane redaktore,

promiňte, že Vás obtěžuji, ale byl bych Vám velmi vděčen, kdybyste mi odpověděl na můj skromný dotaz.

Kdysi jste otiskl v „Přítomnosti“ žalobné dopisy několika aspirantů, tehdy jsem sám také začínal, ale nenařikal jsem. Byl jsem již ze studii zvyklý skromnému životu a proto jsem doufal, že ty nešťastné tři měsíce již nějak vydržím a potom to již snad půjde líp. Ale dnes po několika měsících vidím, že je vyloučeno takhle dál žít. To není vůbec život, hodný myslícího člověka. Měsíčně dostávám asi 520.— Kč. Za byt a stravu a různé maličkosti dám 500.— Kč. Koupím-li si mýdlo, pastu a krém, jsem bez haléře. Koupiti si nějakou knihu nebo noviny je naprosto vyloučeno. Vždy jsem měl nesmírně rád knihy, do divadel přímo s vášní chodil a teď? Jsem sražen na úroveň japonského kuliho, který žije jen proto, aby pracoval, jedl a spal. Nedivte se, že někteří z nás propadají nejčernějšímu zoufalství, hraničícímu se sebevraždou. Nejedná se jen o ten trudný život fyzický, ale též o to morální ponižení. Jak může mít žák přede mnou respekt, když ví, že jsem žebrák?

Pane redaktore, nyní ten dotaz. Každý aspirant a celé profesorské sbory prohlašují, že tím jsou vinni socialisti. Vím, že

to nezpůsobili jenom oni, připravili to pro nás všichni, ale nechápu, jak k tomu mohli socialisté dáti souhlas. K něčemu tak nelidskému, bezcitnému, antisociálnímu? Vždyť bylo otázkou jejich socialistické prestiže zabránit tomu. Což nechápu, že tento souhlas s tímto kořistnictvím je pro ně sebevražedný? Jen jděte po středních školách a uvidíte, že celé sbory jsou proti nim. Co je platné, že jsou ve vládě, když stejně nezabráni zblábování svých příslušníků? Což tento zákon není legalisováním Preissova návrhu na snížení platů státních zaměstnanců? A na Preisse za to útočí. Což mu nevyhověli? A kde je ten charakter pomoci mladým lidem, který tento zákon měl mít? Vždyť stejně se přijímali profesori jen tam, kde jich naprosto nutně potřebují a nikoli, že by se na jedno místo přijali dva kandidáti, jak se stále v socialistických novinách vykládá. Je to prostě teror, páchaný jen na určité vrstvě mladých lidí. Jak se může dnešní vláda honositi svojí demokratičností? Mohla by se ještě hůře zachovati ta nejreakčnější vláda?

Pane redaktore, řekněte, proč tam jsou socialisté? Což nemají tam žádného vlivu? Nebo nechtějí? — Za Vaši odpověď Vám budu velmi vděčen.

Aspirant.

II.

Vážený pane!

Ponevadž nepatříme k žádné z vládních socialistických stran, nejsou nám ani známy všechny důvody, proč dělají to nebo ono. Avšak jelikož bychom Vám přes to rádi opatřili informaci, po níž voláte — a uznáváme, že oprávněně voláte, požádali jsme známého sociálně demokratického novináře, aby na Váš dopis odpověděl.

Redakce.

III.

Nejsem ani členem vlády, která aspirantský zákon dělala, (jde ve skutečnosti o vládní nařízení na základě zmocňovacího zákona, takže nařízení má povahu zákona; užívám jen vžitého termínu, když mluvím o „aspirantském zákoně“) ani členem poslanecké sněmovny, která vzala toto vládní nařízení na vědomí. Rozumím docela dobře, že ten, kdo je v tomto okamžiku „aspirantem“, pocituje subjektivně svůj stav jako křivdu, avšak objektivně je možno aspirantský zákon nejenom vysvětlit, ale za dané situace státní pokladny a našeho národního hospodářství i obhájit.

Rok 1929 byl posledním rokem hospodářské konjunktury. Od té doby se poměry ustavičně zhoršovaly. Republika vyvážela tehdy za 18 miliard zboží, loni vyvezla za 6 miliard. Ztratila tři čtvrtiny svého vývozu, průmysl ztratil asi 40% své zaměstnanosti. Zemědělská krise přivedla zhroucení cen zemědělských výrobků. Proč se to vše stalo, jsem zde vysvětloval několikrát. Dělníci dostávali r. 1929 ročně na mzdách asi 14 miliard Kč, loni asi 8 miliard Kč. Státní dluh vzrostl o 5 miliard Kč, zhruba tolik dělaly státní schodky, o něž výdaje státní pokladny převyšovaly její příjmy. Z obecných, středních a vysokých škol vycházeli při tom v téměř neztenčeném množství mladí lidé do praktického života. Při tom jsme měli téměř milion lidí bez práce, nyní jich máme přes tři čtvrti milionu. Jedna třetina těchto lidí, kteří po léta platili týdně desítky korun do odborových organizací, bere týdně podporu 80 až 100 Kč, ostatní dostávají 10 Kč týdně, jsou-li svobodní, 20 Kč, jsou-li ženatí. Tříkráté byly zvýšeny daně z důchodů, srážky z platů státních zaměstnanců činí až plnou čtvrtinu bývalých příjmů. Bylo zastaveno přijímání do státních služeb, nařizeno, že 10% systemisovaných míst musí zůstat neobsazeno, každé uvolněné místo se smí obsadit až po půl roce. To vše se stalo, aby se ušetřilo, neboť státní pokladna byla v situaci, že poslední týden v měsíci ministr financí sháněl po Praze vždy několik set milionů Kč, aby měl na výplaty platů státních zaměstnanců a na nejněžbytnější potřeby státní správy.

Neboť státní příjmy se nutně zmenšují, když o 72% poklesl vývoz a o 40% zaměstnanost průmyslu a při tom se zvyšují výdání na nezaměstnané a na obranu státu vzhledem k nebezpečné mezinárodní situaci. Většina státních výdajů je současně při tom stálá. Soudy musí dále soudit, policie hlídat bezpečnost, železnice dopravovat, i když se jejich doprava nevyplácí — poklesne-li rozsah obchodu, poklesne doprava zboží a pak i lidí a tím výnos drah — na školách se musí vyučovat, zkrátka státní správa musí nezměněně fungovat dále. Při tom tato státní správa je živa z národního hospodářství, které ztrácí krev a zmenšilo se snad ve své rentabilitě a zaměstnanosti na polovinu až dvě třetiny toho objemu, který mělo roku 1929. Státní administrativa však se nemohla propouštěním zaměstnanců, zavřením nemocnic, škol, soudů, kasáren atd. ve stejném rozsahu přizpůsobit.

Mladí lidé, kteří vyšli ze škol, ovšem trpěli touto strašnou krizí ve všech směrech. Když chtěli jít do „praktického života“, nenašli volného místa, neboť se propouštělo, a když je pracně přeje jen s velkou námahou sehnali, dostali pár set Kč měsíčně. Inženýři a doktoři pracují měsíčně jako začátečníci za 500 nejvýše 1000 Kč, o těch druhých ani nemluví, protože jde tu v tomto případě jen o aspiranty. Socialistické strany proto žádaly, aby se hledala forma, aby přeje jenom do státní správy bylo přijato alespoň pár set mladých inteligentů. Po velkých bojích s ministrem financí a s jinými odpůrci byl ujednan kompromis, že budou na místo jednoho čekatele přijímáni dva aspiranti, ovšem s polovičním platem. To znamená bídu, ale je lépe mít 500 Kč měsíčně, než vůbec nic. (Ostatně když r. 1922 pisatel těchto řádek se počal sám živit, měl platu Kč 800 měsíčně.) Před válkou lidé, kteří šli do státních služeb v podobné hodnotě jako dnes aspiranti, nedostávali rok vůbec žádný plat. Socialistické strany vymohly, že aspiranti nemusí sloužit tři měsíce zdarma, nýbrž dostanou plat hned, a nebude jim později srážen, jak to mělo původně býti. Socialistický ministr školství dr. Dérer dal přijímat absolvované profesory alespoň jako učitele na měšťanské školy, a jeho nástupce v této práci pokračoval. Ti, kteří jsou dnes aspiranty na středních školách — jejich počet není znám, protože je přijímají vlastně prostřednictvím ústavů zemské školní rady, a o stavu v tomto pololetí není dosud úřední informace — měli na vybranou, buď nemít vůbec nic, anebo mít 520 Kč s vyhlídkou, že se z nich přeje stanou v dohledné době profesori, že se tedy jejich platy více než zdvojnásobí. Kde to jde, pomáhá se jim také tím, že mají soukromé hodiny a pod.

Rozumí se, že aspirant má bídu. Nikdo neočekával nic jiného, ale soudilo se, že je lépe málo, než vůbec nic. Zdá se, že je to pravda. Ministerstvo železnic na příklad ještě nezavedlo v praxi aspirantský zákon, a věc teprve připravuje. Má však již na čtyři tisíce žádostí, vesměs doktorů a inženýrů, intervencí a proseb je tolik, že se dveře u lidí, kteří mají s tím co dělat, netrhnu. Při tom bude obsazeno asi 400 míst! Kromě toho jsou tu tisíce žádostí maturantů u ředitelství státních drah.

To, co stát, resp. vláda a v ní socialistické strany udělaly, aby byl umožněn aspirantský zákon, stalo se s vypětím všech sil státní pokladny. Nechci dnes psát o tom, co vše zlého z věci někteří byrokrati chtěli udělat. Jsem přesvědčen, že aspirantský zákon je bída, ale jsem také přesvědčen, že aspiranti hrubě křivdí socialistickým stranám, když jim ještě nadávají za to, že se vynasnažily ze všech sil, na úkor jiných rovněž naléhavých věcí, aby alespoň toto se pro nezaměstnanou inteligenci stalo.

Bída není zaviněna „socialistickými stranami ve vládě“, nýbrž krizí kapitalistického společenského řádu, který spěje k závěru své poslední etapy, ale dosud desorganise nepřešla v nový pořádek. Není důstojno vzdělání aspirantů, jestliže o těchto věcech objektivně neuvažují, i když subjektivně touto bídou tak krutě trpí.

Dr. Karel Kríž.

dopisy

Co chtějí mladí Slováci

I.

Vážený pán redaktor!

Vo štvrtom čísle „Přítomnosti“ uverejňujete dopis, ktorý Vám zaslal p. Horniak, a vo svojej odpovedi odmietate sa pustiť do debaty so zmieneným dopisom, lebo vraj neobsahuje konkrétne údaje o domnelých krivdách Slovákov. Dovoľujem si i ja samozvane súčasťníť sa Vašej debaty, a sdeliť Vám niekoľko svojich názorov o príčine neshody medzi Slovákmí a Čechmí.

I. Na Slovensku je v dnešnej dobe viac ako 150.000 usadených Čechov, z nich dobrých 80% v štátnych úradoch. Je pravdou, že títo ľudia z väčšej čiastky prišli v dobe prevratu, kedy bola núdza o dobré slovenské administratívne sily, a nemožno zaprieť, že títo ľudia vykonali veľký kus konsolidačnej práce, a zabránili u nás vypuknutiu anarchie bezhlavej, ale neslobodno pritom zamlčať, že to boli sily narychló sobrané, neodborné, nekvalifikované, u ktorých často jediným

doporučením bolo dobré vlastenectvo. Treba však uznať, že štát po konsolidácii svojich pomerov bezpodmienečne požadoval od týchto, z nutnosti okamžiku prijatých úradníkov, složené jak všeobecne školských, tak odborných skúšok. Ti, ktorí pri skúškách neobstáli, boli z veľkej väčšiny prepustení, a tí ostatní sa tak vžili do práce svojho úradu, že sa s ostatnými úradníkmi, neskoršie prijatými a už dôkladne odborne vyškolenými, úplne vyrovnajú svojim kolegom z historických zemí.

Teda na Slovensku je viac ako 150.000 Čechov, a pritom je tam iste pri najmenšom ten istý počet nezamestnaných Slovákov. Sú to vysokoškólači, maturanti, i ľudia s neúplnými strednými školami, a títo nespokojenci, majúci bídu a hlad, vidia, že na pošte, na železnici, u policie, četníctva a finančnej stráže, na bernom úrade, v súdnicťve (školstvo nespomínam, lebo v tomto obore zásluhou bývalého ministra školstva dra Déreera nie je jediného nezamestnaného Slováka), teda všade sú Česi, a nebyť ich, tak mohli by byť na ich miestach. Mali by prácu, plat a živobytie, neboli by na príťaž rodičom, boli by samostatní, a iste i šťastní. A týmto nezamestnaným Slovákom marne bude niekto vykladať, že sme povinní týmto českým úradníkom, že prišli nás chrániť v dobe prevratu pred chaosom; že dostali v dobe nedostatku slovenského úradníctva definitívu v slovenských úradoch, následkom čoho sú nepreložiteľní; že ústava Republiky zaručuje každému jej obyvateľovi možnosť a právo kdekoľvek na území ČSR sa usadiť. Toto vysvetľovanie bude zbytočná a márna práca, lebo ľudia zijúci v núdzi a nedostatku sú egoisti, mysliaci v prvej rade na seba, a dávajúci sa bez dlhého uvažovania do služieb tých, ktorí sľubujú nápravu zlých pomerov. O nápravu týchto zlých pomerov sa usilujú rovnako Dérer, Hodža, Ivánka, i Hlinka, Rázus. Ale dokiaľ prv menovaní reálne počítajú s danými možnosťami, a nedajú sa strhnúť k nejakému ukvapenému, demagogickému činu, dotiaľ Hlinka s Rázusom až do omrzenia opakujú vo svojich novinách „až my budeme vo vláde, tak vám všetkým dáme prácu a chlieb“, dobre však vedia, že stávajúce zákony Republiky sa veľmi ťažko menia, a že sotva najdú vo snemovni potrebnú väčšinu, ktorá by im svojím súhlasom ku zmene ústavy umožnila uskutočnenie autonómie. A pritom neslobodno zabudnúť, že v r. 1927—29, kedy taktiež boli vo vláde, nič nevykonali viacej pre Slovensko, než ktorýkoľvek politik centralistického smýšľania. Nezamestnaní však o týchto veciach neuvažujú, veria Hlinkovi, že sa mu podarí ten zázrak zaopatriť im prácu, chytajú sa jeho sľubov, jako topiaci sa chytá stebľa slamy — a preto sa neďivte, p. redaktor, že väčšina slovenskej mládeže ide tak nechovne za Hlinkom a Rázusom.

Zdá sa, že za týchto okolností není pomoci slovenskej nezamestnanej mládeži. Nepomôžu jej ani Hlinka ani Hodža, lebo kýžená pomoc není v ich rukách, ale môže len príst zlepšením hospodárskych podmienok ostatného sveta. A preca, keď už vláda nemôže priniesť pomoci, tak môže ukázať aspoň dobrú vôľu. Sme ešte i dneska na Slovensku svedkami toho, že, trebárs i do úplne podriadených štátnych miest sú prijímaní miestom Slovákov Česi. Toto samozrejme vyvoláva zlú krv, a je nálezite využitkované autonomistickými časopismi k protičeskej propagande. Nech ukáže vláda svoju dobrú vôľu v tom, že nariadi, aby sa na Slovensku prijímali do štátnych služieb bezpodmienečne Slováci, i v tom prípade, žeby sa snád' nevyrovnali svojím odborným vzdelaním o to miesto sa uchádzajúcim Čechom. Tak ako o prevrate sa rýchlo vžili neodborní úradníci do svojho nového pôsobísta, i teraz iste by nastal ten prípad. Viem, žeby sa týmto počinaním moc Slovákom nepomohlo, lebo len málo sil sa prijíma teraz do štátnych miest, ale psychologicky by malo toto nariadenie veľkého účinku, lebo by bol podaný dôkaz, že

vláda chce, aby na Slovensku boli v prvej rade zamestnaní Slováci. Tento požiadavok je jedným z hlavných bodov programu Hlinkovej strany, a jeho uskutočnením by vláda ukázala, že nie len Hlinka, Rázus, ale i Hodža, Dérer vedia hájiť záujmy Slovenska.

II. „Ej, tie časy už zašly, keď sa reč kradla“, píše p. Horniak. Není to pravdou! Česi nekradnú nám našu reč, ale veľmi často ju majú vo veľkej nevážnosti. Dokiaľ ktorýkoľvek malý drotárnik, po prípade úradník zaviaty náhodou do Čiech, či vysokoškolák už v druhom roku svojho pobytu v Čechách slušne po česky sa vyjadruje, dotiaľ veľmi veľká väčšina českého úradníctva na Slovensku i po mnohoročnom pôsobení v tejto zemi nechcela sa naučiť slovenčine, a úradné aktá vybavuje len v českej reči — a toto považujem za chybu i so štátneho hľadiska; lebo keď na pr. na Žižkove zamietne berná správa niekomu jeho odvolanie proti vysokému výmeru daní, tak si ten zamietnutý nanajvýš povzdychne „je to ale lumpárna“, a keď kdesi u Hrdlofez nejaký četník spokutuje neopatrného šoféra, tak si ten snáď len povzdychne „sakra, je to ale prisnosť“, ale úplne ináčej sa majú veci na Slovensku, tam ten poplatník, ak jeho prosba bola zamietnutá česky hovoriacim úradníkom (a 60% úradníctva bernej správy sú Česi), alebo šofér, ak bol pokutovaný česky hovoriacim četníkom (a 90% četníctva sú Česi), pridá si k vzdychu o nespravodlnosti a prisnosti úradov iste i nenávistnú poznámku: „ti zatracení Čechúni sa ale poriadne rozťahujú po tom našom Slovensku (prosím to není vymysel, túto vetu, a jej podobné, veľmi často počuť na Slovensku). Alebo iný prípad: pracuje sa na regulácii rieky, robotníctvo žiada zvýšenie mzdy, ktorá však z úsporných dôvodov nemôže byť zvýšená, a krajinský úrad na urovnanie sporu vyšle inžiniera, a pretože i tam je mnoho českého úradníctva, je to pravdepodobne zase Čech. Spor sa mu podarí urovnať, robotníci idú so starými mzdami do práce, ale preca len si uľavia „nám strhajú ti Moravčici so mzdy, a oni sa tu zatým z našich peňazi živia“. Skrátka stáva sa, že sa nenávisť z jedinca preniesie na národ. Vinu na tomto majú hlavne sami českí úradníci, lebo keby sa boli tieto včas naučili správnej slovenčine, neuvádzali by si postihnutí Slováci, že s nimi jedajú Česi, a zaschnul by jeden prameň nanávisti proti Čechom.

Veľkú vinu na tejto nechuti k slovenčine majú české stredné školy. Na slovenských stredných školách musia sa od tercié až do oktávy dvakrát do roka zo slovenčiny napísať školské úlohy v jazyku českom, ale na českých stredných školách sa nepíšu slovenské školské úlohy. Prečo dvojaké merítka? Prečo musia vedieť Slováci česky písať, a prečo nemusia vedieť Česi po slovensky písať!? Vo vyšších triedach slovenských stredných škôl musia sa české básne a články po česky rozoberať, nerobí sa však stejnako so slovenskými autormi v Čechách. Je to veľká chyba s hľadiska československej vzájomnosti, lebo týmto zanedbávaním slovenčiny stáva sa ona Čechom cudzím zvukom, následkom čoho neradi čítajú potom slovenské časopisy a knihy, a keď náhodou budú osudom zaviaty vo svojom mužnom veku na Slovensko budú tu cudzinci, nechápajúci mentalitu nášho ľudu, jeho smýšľanie a názory. Znáam mnoho inteligentných Čechov, ktorí slovenské knihy vôbec nečítajú, lebo — jako hovoria — nerozumejú im, a keď k nim prehovorím po slovensky, tak sa mi smejú „jak zvláštní řeč je ta slovenština“. Tento stav musí prestať! Nech je v Čechách vyučované slovenčine, práve tak jako sa na Slovensku vyučuje češtine. Prvej si porozumieme!

III. Väčšina na Slovensku usadených Čechov nielen, že sa nepokúša naučiť sa slovenčine, ale zabraňuje v tom i svojim deťom. Rodičia bývajúcí na dedinách neposielajú svoje deti do slovenských stredných škôl, ale dajú ich zapísať do morav-

ských a českých gymnázií, i keď bývajú na hraniciach Podkarpatskej Rusi. Toto počínanie sa dá len zčiasťky omluviť tým, že deti sú umiestené u príbuzných, vo väčšine prípadov však to je vyslovene nedôvera k slovenským školám, ba, keby bol človek zlomyseľný, mohol by tvrdiť, že to je priamo ponižovanie slovenských detí, jakoby sa českí rodičia báli, žeby ich deti sa zkazily v prostredí slovenských školákov. A po maturite, alebo po ukončení vysokoškolského štúdia budú sa pravdepodobne chcieť tieto ľudia usadiť v bydlíšti ich rodičov, teda na Slovensku, a zase — ačkoľvek už snáď na Slovensku narodení — budú to len cudzinci, lebo práve v dobe svojej mladosti, keby sa mohli najlepšie preformovať ak už nie v dobrých Slovákov, tak aspoň v Čechov-Slovákov veľmi dobre chápujúcich a prístupných k ich túžbam a prianiam. V záujme lepšieho súžitia oboch vetví nášeho národa je, aby českí rodičia posielali svoje deti na Slovensku do slovenských škôl.

IV. P. Horniak si dáva otázky „Čo chceme? Čo náš program?“ Vy, p. redaktor, vo svojom dopise píšete, že p. Horniak si nedáva odpovede na tieto otázky. Trúfam si tvrdiť, že áno, odpovedá si, a síce slovami: „Chceme žiť, byť a rozhodovať sami doma po svojsky. Všet je to spravodlivé, nemôžete byť doživotne u nás návštevu“, — teda dožaduje sa (jako aj z iných výrokov jeho to vidieť) Hlinkovej autonómie.

Čo vlastne prakticky znamená Hlinkov program autonómie? V prvom rade je to požiadavok, aby osudy Slovenska boli spravované Slováckmi. Tomuto spravodlivému požiadavku bude v najbližších rokoch vyhoveno. Pomaly — ako postupne bude vymierať na Slovensku usadené české úradníctvo — bude nahradzované slovenskými silami. Prítom sa bude musieť dbať, aby toto prichádzajúce úradníctvo bolo smýšľania demokratického, pokrokového, socialistického.

Nech je demokratické, nadchnuté ideami Masarykovej humanity, lebo Slovensko so svojou jednako silnou katolíckou a evanjelickou väčšinou, so svojim silne maďarským pohraničím, a požidovstveným východom, musí byť spravované ľuďmi, mužičimi v úcte národnosť a náboženstvo druhého. Nech je pokrokové, aby všetkými svojimi silami sa snažilo povzniesť svoj ľud k tak vysokému stupni kultúry, aby sa úplne vyrovnal modernému, pokrokovému západu. Nech je socialistické, lebo naša zem so svojimi veľkými hospodárskymi kontrastmi potrebuje ľudí, ktorí by svojím citom pre právo a spravodlnosť vedeli donucovať ľudí, nemajúcich tento cit, ku dodržiavaniu našich zákonov.

Hospodársky požiadavok autonómie je: budovať železnice do okresov od sveta odrezaných, stavbami ciest umožňovať lepšie spojenie odľahlých krajov, stavbami škôl zvýšiť úroveň ľudu, sústavnou elektrifikáciou využiť spád našich riek, využiť nesmierne bohatstvo našich lesov, zvýšiť odbyt našich tovární — ale je to skutočne len program Hlinkov? Ved' o toto sa taktiež usiluje Malypetrova vláda, a len z príčin hospodárskej krízy nemôže svoj program uskutočniť. Až vo svete sa zlepšia hospodárske pomery, tak i u nás sa roztočia kolá tovární, budú príjmy, budú sa platiť dane, a vláda potom iste dodrží svoj program.

A preto v prvom rade sa musí usilovať každý poctivý Slovák a dobrý občan Republiky o zlepšenie nášho zahraničného obchodu. Byť pionýrom à la Baťa. Zlepšovať naše výrobky, zdokonaľovať ich zahraničnú propagandu, hľadať zväčšenie nášho odbytu — a až po tom, až zasyčia kotle a zahučia stroje, až potom, až bude práca a chlieb, môžeme si dovoliť čestný a nekrvavý boj o autonómiu.

Dúfam, že som Vás príliš neobťažoval týmto dopisom, a znamenám sa s úctou
Gabriel Hoffmann, vysokoškolák.

II.

Veľactený pán redaktor, mladí Slováci s pozornosťou sledujú Vaše úvahy v *Přítomnosti*. Považujú Vás za ducha kritického, hoci vo všetkom s Vami nesúhlasia. Posledné časy začínate „slovenským veciam“ — celkom chvalitebne — venovať zas náležitú pozornosť. V odpovedi „mladému Slovákovi“ zdôrazňujete nekonkrétnosť sťažností. Vypočítavať všetky bolesti by nestačilo jedno číslo „*Přítomnosti*“. Dovoľte však, aby som Vám ako jeden z mladej generácie položil niekoľko konkrétnych otázok, ktoré nevyčerpávajú síce podstatu slov, nespokojenosti s pomerami, ale sú preca temer denne pretriasané našou (t. j. slovenskou) žurnalistikou ako živé, stále boľavé problémy národného organizmu. Vaša zmienka (v *Přítomnosti*) by bola veľmi vítaná: u nás a — dúfam — aj u Vás. Ale k veci.

1. Prečo česká tlač (denná i revuálna) sústavne píše o českom národe — a o slovenskom lide?
2. Prečo štátne (!) inštitúcie (školy, úrady atď.) v Čechách sú české — na Slovensku československé?
3. Prečo na slovenskej (!) univerzite Komenského (!) v Bratislave sa prednáša česky a vydávajú české vysvedčenia?
4. Prečo koruna naša má značku Kč, keďže gramaticky aj logicky skratka československého je čs?
5. Prečo Slov. (!) Nár. div. v Bratislave má českú operu, českú operetu, českú činohru — a na „dovažok“ slov. činohru?
6. Prečo pri obsadzovaní miest v štátnych a súkr. úradoch na Slovensku nemajú prednosť kvalifikovaní Slováci?
7. Prečo Slovensko neparticipuje podľa spravodlivej kvóty na štátnych dodávkach?
8. Prečo doprava tovaru zo Šariša je drahšia, ako z Pešte?
9. Prečo v Prahe — aj univ. profesori — považujú Slovákov za Juhoslovanov, Bulharov, Srbov — len nie Slovákov?
10. Prečo slovenský študent musí poznať z literatúry Chocholouška, Svátka — kým český študent v Čechách nepozná diela Hviezdoslava, Štúra, Kukučína, Vajanského, Urbana atď.
11. Prečo v centrálnych úradoch v Prahe niet ani 2 percenty Slovákov?
12. Prečo štátni zamestnanci na Slovensku (poštári, profesoria, železničiari) kupujú v Plzni, Kr. Hradci veci dennej potreby a nedajú utŕžiť miestnemu živnostníkovi a remeselníkovi?
13. Prečo nemčenie a maďarčenie (!) českých zamestnancov na Slovensku sa pardonuje — a sebavedomie slovenské vyhlasuje za rebelantstvo, maďarónstvo?
14. Prečo mnohí Česi vystúpili z Matice slovenskej, zo Živeny, z Muzeálnej slov. spoločnosti — a čakajú, aby sa Slováci húfom hnali do Sokola?
15. Prečo v českých filmoch Slováci vystupujú len ako otrhané, hlúpe, neogabané „strašidlá“?
16. Prečo po odbúrání priemyslu (Krompachy, T. Sv. Martin, Podbrezová) odbúráva sa slov. peňažníctvo „pažravosťou“ Legiobanky & comp.? Atď., atď.

Bratislavský Slovák.

Zaměstnává Baťa dělníky starší než 40 let?

Vážená redakce!

K dopisu p. senátora Johanise musíme nejprve konstatovati, že neodpovídá skutečnosti, jako by byl pan senátor v živ-

nostenském výboru vůbec něco dokazoval. Neuvedl tam ani jediného faktu, ani jediného konkrétního data, nýbrž opakoval tam pouze svá stará tvrzení, nikdy nedoložená a nedokázaná, mimo jiné také to, že prý Baťa obmyslně propouští dělníky, kteří jsou starší než 40 let. Náš zástupce odpověděl tehdy na anketě takto:

„Pokud jde o domnělé propouštění dělníků ve věku po čtyřiceti letech, tu vám musím prozradit, že pociťují-li Baťovy závody jakýsi nedostatek ve výběru personálu, tedy v tom, že mají nedostatek lidí přes 40 let, t. j. nedostatek zkušených, s prací srostlých, starších odborníků. Závody se vyvíjely tak rychle, že si ještě nemohly odchovat kádr starých, zkušených pracovníků. Před dvanácti lety zaměstnávaly závody asi 2400 dělníků, dnes je jich desetkrát tolik, a je přirozeno, že stará generace není početná. Povrchní pozorovatel má proto někdy dojem jednostranného složení zaměstnanců v Baťových závodech, neboť vidí všude převahu mladých tváří. Ale ujišťuji vás, že si starých dělníků vážíme více než jinde, a z důvodů jisté reorganizace dílen přidáme se právě nyní s lucernou po starých našich dělnících, kteří před lety odešli, buď aby si koupili nějaký statek nebo se osamostatnili a pod. Ovšem, starý dělník u nás nepracuje u jednotlivého stroje, není jen dělníkem, nýbrž buď mistrem, nadmistrem nebo zastává jinou práci, při níž jest třeba zkušenosti, rozhledu, rozvahy, klidu. Není pochyby o tom, že mladý člověk je obratnější, hbitější a silnější a snáze se naučí novým pracovním technikám. U kavalerie mají raději zdravého hocha, který ještě na koni nesešel, než toho, kdo tvrdí, že už umí rajtovat. Ale jen ten, kdo nemá ponětí o průmyslové výrobě obuvi, může tvrdit, že čtyřicetiletého dělníka lze snáze postrádat než mladšího dělníka. Opak je pravda.“

Závody přijímaly největší počet dělnictva po r. 1926 a 1927. Je tedy samozřejmé, že tehdejší generace má dnes ještě daleko do čtyřicítky. V Baťových závodech náleží z mužského dělnictva ve věku přes 20 let do skupiny 25letých 17%, do 30 let 34%, do 35 let 26% do 40 let 12%, přes 40 let 12%. Složení je tedy zcela přirozené.

Chceme zde ještě upozornit na zjev, který je každému, kdo zná trochu blíže zlínský kraj, dobře znám, že totiž velký počet starších dělníků, kteří si nastřádali určité úspory, se usazuje na blízkém venkově, kde si zpravidla zakupují pozemky a věnují se drobnému zemědělství, jež je zde pro snadný odbyt zemědělských výrobků poměrně výnosnější než jinde. Tím se značně ztenčuje kádr starších dělníků. V cizině by se tento zjev hodnotil jako velký pokrok; vždyť i čelní socialističtí pracovníci považují takový způsob spolužití průmyslu a zemědělství za nejlepší řešení sociální otázky. Vláda naše chce podobným způsobem řešit otázku vnitřní kolonizace a průmyslové nezaměstnanosti. Jen právě orthodoxní starověrci nedovedli dosud pochopit změny sociální struktury dnešního světa a nechtějí tomu rozumět, že je pro stát a pro dělnictvo lépe, jestliže se zaměstnává co nejvíce mládeže, je-li při tom o starší generaci vhodně postaráno. To je dnes také tendence moderního sociálního zákonodárství, je to obecný požadavek ve státní správě, a bylo by nejvyšší na čase, aby i v politice stará škola udělala místo mladým lidem, kteří lépe rozumějí nové době a jejím požadavkům.

V dokonalé úctě

Baťa, a. s. Zlín.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.